

Päivi Lepistö

PITOA POLKUUN
MATKALLA KOHTI TYÖMARKKINOITA
Tehostetun työpajatoiminnan
vaikutuksia työttömän työnhakijan
identiteettiin

Kuntoutuksen ylempi koulutusohjelma
2015

PITOA POLKUUN MATKALLA KOHTI TYÖMARKKINOITA. TEHOSTETUN TYÖPAJATOIMINNAN VAIKUTUKSIA TYÖTTÖMÄN TYÖNHAKIJAN IDENTITEETTIIN

Lepistö Päivi
Satakunnan ammattikorkeakoulu
Kuntoutuksen ylempi koulutusohjelma
Lokakuu 2015
Ohjaaja: Sallinen, Merja
Sivumäärä: 44
Liitteitä: 2

Asiasanat; Pito-projekti, identiteetti, työttömyys, tehostettu työpajatoiminta

---

Tämän tutkimuksen tavoitteena oli tutkia ja analysoida minkälaisia vaikutuksia Kankaanpään aikuiskoulutussäätiön hallinnoimassa Pito-projektissa toteutetulla, tehostetulla työpajatoiminnalla oli työttömän identiteetin uudelleenrakentumiseen toimivaksi osallistujaksi. Tavoitteena oli myös tuottaa tietoa uusien työ- ja toimintatapojen vaikuttavuudesta ja antaa suuntaa sekä työpajalla toteutettavalle työlle että TE-toimiston yhä vähenevin resurssein toteutettavalle palvelulle.

Tutkimus toteutettiin arviointitutkimuksellista lähestymistapaa soveltaen. Aineiston hankinnassa käytettiin teemahaastattelumenetelmää. Neljän Pito-projektissa olleen työnhakija-asiakkaan haastattelut toteutettiin maaliskuussa 2015 ja aineiston analyysissä käytettiin sisällön analyysia.

Tulokset osoittavat, että Pito-hankkeen toiminnalla oli myönteisiä vaikutuksia työyhteisöön sopeutumiseen, yhteistyökykyyn, itseluottamukseen, itsetuntoon, avoimuuteen, myönteisyyteen, motivaation kasvuun, haluun muutokseen ja luottamukseen oman toiminnan tuloksellisuuteen. Myös sosiaaliset taidot, oma toiminnallisuus työnhauksussa ja oma ajattelutapa kokivat positiivisia muutoksia. Nämä kaikki ovat tärkeitä tekijöitä työllistymistä edistävän identiteetin rakentumisessa.

Tutkimus osoittaa, että Pito-hankkeessa toteutetun työpajatoiminnan avulla asiakkaat voimaantuivat löytämään omia vahvuuksiaan ja mielenkiinnon kohteitaan niin, että heidän on mahdollista itse löytää tie työmarkkinoille.

GETTING A GRIP ON THE PATH TOWARDS THE JOBMARKET. IMPACTS OF ENHANCED WORKSHOP ACTIVITIES ON THE IDENTITY OF AN UNEMPLOYED JOBSEEKER.

Lepistö Päivi
Satakunta University of Applied Sciences
Master's Degree Programme in Rehabilitation
October 2015
Supervisor: Sallinen, Merja
Number of pages: 44
Annexes: 2

Key words: the Pito project, identity, unemployment, enhanced workshop activities

---

The aim of this thesis was to study and analyse the impact of enhanced workshop activities on an unemployed jobseeker's identity as it reconstructs into that of an active participant. The workshop activities were part of the Pito project administered by Kankaanpään aikuiskoulutussäätiö (Kankaanpää foundation for adult education). Another aim was to produce data on the impact of new work methods and procedures and to serve as benchmarks for workshop procedures and TE office services, delivered with fewer and fewer resources.

Assessment research method was used in conducting the study. The data was acquired with semi-structured interviews. The interviews of four jobseeker clients of the Pito project were made in March 2015 and were analysed applying the content analysis method.

The results show that the Pito project activities had positive effects on adapting to the work environment, collaboration skills, self-confidence, self-esteem, openness, positivity, growing motivation, willingness to change and confidence in the efficiency of one's own activity. There were positive changes also in social skills, self-imposed job-seeking and the general way of thinking. All of these issues are important factors in constructing an identity that will contribute to finding employment.

The study shows that as a result of the Pito project workshop activities the clients were empowered to find their own strengths and interests so that it was possible for them to find their own way to the job market.

SISÄLLYS

1	JOHDANTO.....	6
2	TUTKIMUKSEN TAUSTA JA LÄHTÖKOHDAT	7
2.1	Aiempiä tutkimuksia.....	7
2.2	Pohjois-Satakunnan TE-toimiston kehittämishanke	10
2.3	Kankaanpään Aikuiskoulutussäätiön Pito-projekti.....	10
3	IDENTITEETTI KÄSITTEENÄ	12
3.1	Identiteetti ja toimintakyky	13
3.2	Identiteetti ja työ	15
4	KANSAINVÄLISEN ICF-LUOKITUKSEN YHTYMÄKOHTIA IDENTITEETIN UUELLEENRAKENTUMISEN ARVIOINTIIN	17
4.1	Sosiaalinen toimintakyky	17
4.2	Sosiaalinen toimintakyky ICF-viitekehyksessä	17
5	TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITE JA ARVIOINTITEHTÄVÄ	18
6	TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	19
6.1	Tutkimusmenetelmä.....	19
6.2	Aineiston hankinta	20
6.3	Aineiston käsittely	22
6.4	Reliaabelius ja validius	24
7	HYÖDYNTÄMISSUUNNITELMA	25
8	TUTKIMUSTULOSTEN TARKASTELUA.....	26
8.1	Yleisiä huomioita	26
8.2	Työttömyyden tunteet	27
8.3	Tavoitteet ja motivaatio	28
8.4	Identiteettiä kuvaavien tekijöiden kehittyminen	30
8.4.1	Sopeutuminen työyhteisöön ja yhteistyökyky.....	30
8.4.2	Itseluottamuksen, avoimuuden ja myönteisyyden kehittyminen	31
8.4.3	Ihmissuhteiden luominen ja ylläpito ja vuorovaikutustaidot	32
8.4.4	Asiointi viranomaisten ja työnantajien kanssa	32
8.4.5	Motivaation kasvu, halu muutokseen ja luottamus oman toiminnan tuloksellisuuteen.....	32
8.4.6	Olemisesta sosiaaliseen kanssakäymiseen ja osallisuuteen	33
8.4.7	Muutos omaan toiminnallisuuteen työnhaussa	35
8.4.8	Pito-hankkeen vaikutuksia omaan ajattelutapaan	36
9	JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISSUOSITUKSET	36
10	POHDINTA.....	40

LÄHTEET.....	43
LIIKTEET	

1 JOHDANTO

Työ- ja elinkeinohallinnon asiakkaina on paljon pitkä-aikaistyöttömiä ja vaikeasti työllistyviä työnhakijoita. Pitkään työttömyyteen liittyy usein myös erilaisia elämänhallinnallisia ongelmia. Taloudellisen ahdingon lisäksi työttömyys tuo helposti mukanaan mm. mielenterveyden ongelmia sekä päihteiden käytön lisääntymistä. Työttömyys lisää riskiä ongelmien kerääntymiseen ja ongelmavyyhden kasautuminen puolestaan vaikeuttaa työllistymistä. Kierre on tuttu ilmiö TE-toimiston arjessa ja vähenevin resurssein toimiessamme joudumme miettimään uusia keinoja ja työkaluja, joilla pysytymme vastaamaan kasvavan asiakasjoukon asettamiin haasteisiin.

Vaikeasti työllistyvien tilannetta ja palveluita selvittävässä tutkimuksessa nousi esille rakennetyöttömyyden yhteydessä ilmenevän heikon ja yksipuolisen osaamistason tunnistamisen haasteellisuus. Monien taantumassa olevien teollisuudenalojen työntekijöiden osaaminen voi olla keskittynyt hyvin kapealle sektorille. Uudelleen koulututtaminen pitkän ja yksipuolisen työuran jälkeen voi olla monelle haastavaa tai liki mahdotonta. Rakennetyöttömyyteen liittyy vahvasti myös passivoitumisen ongelma. Pitkään korkeana pysyttelevä ansioturvan taso johtaa usein siihen, että työnhakuun aktivoidutaan vasta siinä vaiheessa kun työmarkkinatuella tippuminen lähestyy. Motivaatioon liittyvät tekijät liittyvät usein myös ns. perhemalliin, jossa koko perhe saattaa olla työttömänä jopa kolmessa eri sukupolvessa. Tällainen työelämää vieroksuvaan kulttuuriin pureutuminen nähdään hyvin haasteellisena. Tutkimuksessa nousi esiin myös päihteiden käyttöön, velkaantumiseen ja jopa harmaaseen talouteen liittyvät ongelmat. Sosiaaliset ja terveydelliset rajoitteet sekä maahanmuuttajien kielelliseen osaamisvajeesseen liittyvät ongelmat ovat niin ikään yleisiä. (Terävä, Virtanen, Uusikylä & Köppä 2011, 35 - 36.)

Kankaanpään kaupunki on merkittävästi panostanut kuntouttavan työtoiminnan paikkojen lisäämiseen. Vuonna 2011 aloitti uusi kuntouttavan työtoiminnan yksikkö Knuuttila, joka yhdessä Valtti-työpajan kanssa tarjoaa työtoimintapaikkoja n. 40 - 70 hengelle. Lisäksi kaupungilla on lukuisia työtoimintapaikkoja eri hallintokunnissa. Kuntouttava työtoiminta ei kuitenkaan saisi olla pysyvä ratkaisu vaan sen tulisi olla

osa polkua, joka johtaa kohti avoimia työmarkkinoita. Työmarkkinoiden suuntaan eteneminen edellyttää entistä vaikuttavampaa työtä sekä työ- ja elinkeinohallinnossa että yhteistyökumppaneiden organisaatioissa. Työttömien terveystarkastusten onnistunut käynnistyminen ja prosessin yhteinen kehittäminen on hyvä esimerkki verkostoyhteistyön kehittymisestä ja lisääntymisestä Pohjois-Satakunnan alueella.

Monivuotinen kiinnostuksen kohteeni työllistymisen ratkaisuja etsivässä haasteellisessa kentässä on se, miten pitkään työttömänä olleen henkilö saadaan irrotettua työttömän roolista ja työttömyydestä kohti muutosta. Miten ihminen saadaan muuntamaan tieto toiminnaksi ja toimimaan niin, että työllistyminen tulee mahdolliseksi. Koska erilaiset tutkimukset kiistatta osoittavat, että pelkkä osaamisen kehittäminen ja toimenpiteisiin osallistuminen sekä tiedon jakaminen työnhaun keinoista ei työllistymiseen useastikaan riitä, on mielestäni selvää, että suuri yhteys löytyy ihmisen alitajunnasta tai ajatusmaailmasta, jota itse olen alkanut nimittää psyykkiseksi työnhakuvalmiudeksi. Siksi pyrin tällä opinnäytetyöllä selvittämään, onko identiteettiin pureutuminen avain (edes pieni) työllistymisen kysymykseen.

2 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA LÄHTÖKOHDAT

2.1 Aiempia tutkimuksia

Työ- ja elinkeinoministeriö on tutkinut asiakkaiden sijoittumista työvoimapolitiisilta toimenpiteiltä vuonna 2011. Tulosten mukaan toimenpiteiltä työllistettiin poikkeuksellisen hyvin. Kaikki aktiivitoimenpiteet yhteenlaskettuna avoimille työmarkkinoille työllistyneiden osuus kasvoi 5 prosenttiyksikköä ja saavutti 29 %:n tason. Eri toimenpiteiltä työllistymisen järjestys on vuodesta toiseen ollut pitkälti sama. Myös vuonna 2011 työllistyneiden osuus oli korkein starttirahalla ja toiseksi korkein oppisopimus-toimenpiteissä. Alhaisimmat työllistymisosuudet olivat valmentavassa työvoimakoulutuksessa, työharjoittelussa työmarkkinatuella ja palkkatuessa työttömyysturvaa tai työmarkkinatukea yli 500 päivää saaneilla. (Sihto & Sardar 2013, 3 – 4.) Vajaakuntoisten työllistyminen jäi edellisvuosien tapaan heikoksi. Sijoittuminen avoimille työmarkkinoille oli vähäisempää jokaisessa eri toimenpiteessä. Pitkä-aikaistyöttömien

osallistuminen aktiivitoimiin oli selvästi vähäisempää kuin muilla toimenpiteen päättäneillä. Pitkä-aikaistyöttömien vähäiseen osallistumiseen liittyy heidän heikko sijoitumisensa toimenpiteiltä. (Sihto & Sardar 2013, 23, 26.)

Pitkäaikaistyöttömille suunnatuista toimenpiteistä myönteisimmin erottautuu ammatillinen työvoimakoulutus. Ammatillisesta työvoimakoulutuksesta sijoituttiin jopa 13 prosenttiyksikköä paremmin kuin tukityöllistämisestä. Alle vuoden työttömänä olleet puolestaan sijoittuivat parhaiten työmarkkinoille tukityöllistämisen jälkeen. (Sihto & Sardar 2013, 23, 27.)

Kuntouttavan työtoiminnan todellisesta vaikuttavuudesta ei sen sijaan ole saatavilla tietoa. Vaikuttavuuden arvioimiseksi olisi tärkeää tuottaa tietoa siitä, mihin toimintaan osallistuneet sijoittuvat toimenpiteen päätyttyä. Jatkuuko asiakasprosessi ja työllistymispolku heikolla kehällä ”takaisin työttömyyteen/kuntoutukseen”, samalla kehällä ”siirtymä vastaavanlaiseen toimenpiteeseen” vai etenevällä kehällä ”siirtymä lähemmäs avoimia työmarkkinoita”. Seurantajärjestelmä ei vielä tuota tietoa siitä, mihin asiakkaat sijoittuvat kuntouttavan työtoiminnan päätyttyä, toisin sanoen johtaako se eteenpäin työllistymispolulla vai takaisin työttömyyteen. (Valtakari, Syrjä & Kiuru 2008, 141 - 142).

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos tutki pääkaupunkiseudun kuntouttavan työtoiminnan asiakkaiden siirtymiä vuonna 2010. Tutkimuksessa kävi ilmi, että yleisimpiä jatkoja kuntouttavan työtoiminnan jälkeen ovat paluu takaisin työttömäksi työnhakijaksi, uusi kuntouttavan työtoiminnan jakso, sekä hoito, kuntoutus tai vastaava palvelu. Tutkimuksen mukaan asiakkaat viihtyvät kohtuullisen hyvin työtoiminnassa ja pitävät parhaina puolina päivärytmin vahvistumista, säännöllisyyttä, sosiaalista kanssakäymistä, työpaikan ilmapiiriä ja mielekästä tekemistä. Tulevaisuuden toiveista yleisin on töihin pääsy. (Karjalainen & Karjalainen 2010, 67 – 68.)

Samansuuntaisia tuloksia osoitti toteuttamani kyselytutkimus, jonka kohteena oli kuntouttavaan työtoimintaan vuonna 2010 osallistuneet henkilöt Pohjois-Satakunnan työ- ja elinkeinotoimiston alueella. Kyselyn tavoitteena oli selvittää asiakkaan kokemuksia siitä, miten hänen oma henkilökohtainen elämäntilanteensa kokonaisuudessaan huomioidaan aktivointisuunnittelussa. Lisäksi halusimme selvittää asiakkaan kokemusta

oman vaikutusmahdollisuuden toteutumisesta, tavoitteiden asettamisesta ja niiden toteutumisesta sekä jatkopolutuksen toteutumisesta ja prosessin jatkumisesta. (Lepistö, P. Kysely kuntouttavaan työtoimintaan osallistuneille asiakkaille 2011, 5.)

Kysymys kuntouttavan työtoiminnan vaikutuksista omaan elämään nosti esiin monenlaisia asioita. Lähes puolet vastaajista viittasi elämän laatua parantaviin tekijöihin. Tällaisia oli mm. pelkotilojen väheneminen, alkoholin käytön väheneminen, elämän hallinnan paraneminen, elämän sisällön lisääntyminen, ajankulu ja aktiivisuuden lisääntyminen. Lukuisia mainintoja oli myös piristymisestä ja mielialan kohentumisesta, mielekkästä tekemisestä sekä siitä, että saa ylipäättään tehdä työtä. (Lepistö, 2011, 15.)

Toinen vastauksissa korostunut alue oli osallisuus, yhteisöllisyys ja sosiaalisen tilanteen paraneminen. Uudet ihmissuhteet, ihmisten parissa toimiminen, sosiaalisen kanssakäymisen ja kontaktien lisääntyminen koettiin merkittäviksi vaikutuksiksi, jotka kuntouttava työtoiminta oli tuonut vastaajan elämään. Kolmas toistuvasti esiin noussut asia oli säännöllisyys ja päivärytmin muodostuminen. Muita positiivisia vaikutuksia oli työkyvyn paraneminen ja taloudellisen tilanteen koheneminen. Eräs vastaaja koki oppineensa ottamaan vastuuta. (Lepistö, 2011, 15.)

Tietojärjestelmät eivät tällä hetkellä tue kuntouttava työtoiminnan laadullista seuranta riittävän hyvin. Tulevaisuudessa kuntouttavan työtoiminnan valtakunnallista tilastointia tulisikin kehittää. (Karjalainen & Karjalainen 2010, 68.)

Kuntoutusohjauksen AMK-opintoihini liittyvänä opinnäytetyönä (SAMK 2010) tein kartoituksen kuntouttavan työtoiminnan piiriin kuuluvista asiakkaista (N=396) Pohjois-Satakunnan työ- ja elinkeinotoimiston alueella. Kartoituksen tulos osoitti, että 82,3 % kohderyhmästä oli osallistunut työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin. Kaksi kolmasosaa osallistuneista oli niitä, jotka olivat osallistuneet kahteen tai useampaan toimenpiteeseen. Siitä huolimatta nämä ihmiset olivat tutkimushetkellä edelleen työttömänä ja heidän työttömyysaikansa oli jo venähtänyt varsin pitkäksi. (Lepistö 2010, 32). Aktiivinen osallistuminen työllistymistä edistäviin toimenpiteisiin – toistuvakaan – ei siis näytä olevan tae työllistymiselle tai edes edistävän työllistymistä.

Myös vaikeasti työllistyvien tilannetta ja palveluita selvittävän tutkimuksen perusteella jää kiistanalaiseksi se, onko työvoimapolitiisiin toimenpiteisiin osallistumisella yhteyttä työllistymiseen. Työllistymistä pitkittävät tai jopa kokonaan estävät tekijät ovat luonteeltaan sellaisia, että niihin on julkisilla työvoimapalveluilla vaikea puuttua. Julkisten työvoimapalvelujen vaikuttavuuden kannalta näyttäisikin siltä, että tietyn osallistumismäärän jälkeen toimenpiteiden hyöty laskee. Vaikeasti työllistyvien palveluprosessien tarkastelu osoitti, että toistuva osallistuminen päinvastoin on yhteydessä työttömyyden pitkittymiseen. Toistuvan osallistumisen ja työttömyyden pitkittymisen välinen yhteys kertoo siitä, ettei TE-toimistossa pystytä tunnistamaan riittävästi vaikeasti työllistyvien henkilöiden tilanteita ja sen myötä ko. henkilöiden työllistyvyyden edistämiseenkin tähtäävät toimenpiteet jäävät usein vaillinaisiksi tai väärin kohdennetuiksi. Siten asiakkaiden työllistymispolku ei etene aina loogisesti, jatkuvuudesta puhumattakaan. (Terävä ym. 2011, 97 – 98.)

2.2 Pohjois-Satakunnan TE-toimiston kehittämishanke

Pohjois-Satakunnan työ- ja elinkeinotoimiston kehittämishanke ”Palveluohjauksellinen toimintamalli kuntouttavasta työtoiminnasta kohti avoimia työmarkkinoita” toteutettiin v. 2009 – 2010 Välkky-projektin alahankkeena. Toimintamallin keskeisiksi elementeiksi muodostuivat todellisen palvelutarpeen selvittämiseen panostaminen, varhaisen puuttumisen ideologian sekä työllistymistä tukevien elementtien liittäminen aktiivointisuunnitteluun ja kuntouttavaan työtoimintaan (Lepistö 2011, 19). Tämä edellyttää vahvaa verkostoyhteistyötä ja panostamista poluttamiseen. Seuraavaa askelta rakennetaan jo hyvissä ajoin ennen palvelun päättymistä eikä prosessia päästetä katkeamaan. Hankkeessa toteutettiin myös matalan kynnyksen työtehtävien syntymiseen liittyvää työnantajayhteistyötä.

2.3 Kankaanpään Aikuiskoulutussäätiön Pito-projekti

Kankaanpään Aikuiskoulutussäätiö toteutti 11/ 2011 -02/2014 Pito – pitkäaikaistyöttömien identiteetistä toimivaksi osallistujaksi – projektin. Projektin avulla haettiin ratkaisua pitkäaikaistyöttömän identiteetin uudelleen rakentumiseen toimivaksi osallistujaksi, elämänhallinnan lisääntymiseen sekä työkyntöisyyden kohentamiseen. Pito-

projekti etsi ratkaisuja työllistymisen edistämiseen ja syrjäytymisen ehkäisyyn sekä viranomaisyhteistyön tehostamiseen kohderyhmän tarpeita vastaavaksi. Projektin tavoitteena oli kehittää sisällöllisesti matalan kynnyksen työpajatoimintamallia sekä jalkautuvaa viranomaisyhteistyömallia (JaVi). (ESR-projektihakemus, 2011.)

Projektihakemuksessa todettiin, että matalan kynnyksen työpajatoiminnan ja monialaisen yhteistyön tarve lähti liikkeelle Pohjois-Satakunnan TE-toimiston kehittämishankkeesta. Projektin suunnittelussa hyödynnettiin myös mm. Kankaanpäässä toimivaa moniammatillisen Verkko-ryhmän asiantuntemusta. Projektin kohderyhmänä oli vaikeassa työmarkkina-asemassa olevat pitkä-aikaistyöttömät tai siihen rinnastettavissa olevat työnhakijat, joilla katsottiin olevan mahdollisuuksia sijoittua tukitoimien avoimille työmarkkinoille.

Tavoitteena oli projektiin osallistuvien passivoitumisen ehkäisy ja toimeettomuuden mukanaan tuomien seurannaisvaikutteiden minimointi. Ohjauksen, neuvonnan, psykologipalveluiden ja työkuntoa edistävien teemaryhmien avulla tavoiteltiin parempien arjen- ja elämäntilanteiden taitojen saavuttamista. Panostamalla pitkä-aikaistyöttömien kokonaisyhyvinvointiin elämäntilanteen vaatimusten mukaisesti arjenhallinnan saavuttaminen ja identiteetin muutos toimivaksi osallistujaksi ajateltiin mahdollistavan työllistymisen. Tavoitteena oli löytää työllistymistä edistävä ratkaisu 40 %:lle osallistujista (16 hlöä) erilaisten jatkopolkujen muodossa. Projektin tuloksena matalan kynnyksen työpajatoiminnan sisällöllinen toimintamalli ja jalkautuva viranomaisyhteistyömalli (JaVi) kehittyisivät osaksi työpajan toimintaa. (ESR-projektihakemus, 2011.)

Projektin päättäneistä/keskeyttäneistä 68 %:lle (27 hlöä) osallistujista löydettiin työllistymistä edistävä ratkaisu. Näistä 48 % (19 hlöä) jatkoi työhön tai koulutukseen ja 20 %:lle (8 hlöä) löytyi muu työllistymistä edistävä ratkaisu (uusi kuntouttavan työtoiminnan paikka tai työkokeilupaiikka). Lisäksi 20 % (8 hlöä) jatkoi kuntouttavassa työtoiminnassa tai työkokeilussa matalan kynnyksen työpajalla. Mainittakoon, että siirtyminen työpajalta kuntouttavaan työtoimintaan esim. kaupungille tai työkokeiluun yritykseen on ollut osallistujalle hyvin merkittävä edistysaskel, vaikka se ei hänen statustaan olekaan muuttanut. (ESR-loppuraportti 2014, Pito – Pitkäaikaistyöttömän identiteetistä toimivaksi osallistujaksi.)

3 IDENTITEETTI KÄSITTEENÄ

Yhteiskunnallisten rakenteiden muuttuminen tai jopa katoaminen ovat saaneet ihmiset pohtimaan ”keitä he ovat”. Identiteetistä on tullut kollektiivisten rakenteiden ongelmallistuessa keskeisin merkityksen lähde, jota on tietoisesti pohdittava ja määriteltävä. Identiteetti kietoutuu minuuden käsitteeseen. Kun minus muuttuu kohteeksi, eli sitä määritetään ja arvotetaan, puhutaan identiteetistä. (Saastamoinen 2006, 170.)

Identiteetti tarkoittaa tapoja, joilla ihmiset ymmärtävät ja määrittelevät itsensä suhteessa itseensä, sosiaaliseen ympäristöönsä sekä kulttuuriinsa. Uudemmassa yhteiskuntateoriassa käytetään myös yleisesti subjektin käsitettä, joka mahdollistaa aktiivisen toimijuuden ja vallankäytön ulottuvuuksien analyysin. Identiteetin käsitteen suosio liittyy paradoksaalisesti sen ongelmallisuuteen. Kun maailma on muuttunut ongelmalliseksi, myös identiteetti muodostuu ongelmalliseksi. (Saastamoinen 2006, 172–173.)

Perinteinen tapa määritellä sosiaalista identiteettiä on ollut kytkeä se erilaisiin sosiaalisen tason määreisiin kuten sosioekonomiseen luokkaan, sukupuoleen, etnisyyteen, kansallisuuteen tai ammattiin. Ehkä yleisin sosiaalisen identiteetin ongelmallistuminen liittyy ammatin, uran ja palkkatyön käsitteiden muutoksiin. Moderniin aikaan liittyy ymmärrystapa, jossa ihminen sijoituttuaan tiettyyn ammattiin saattoi määritellä itsensä varsin selkeästi pysyvän työpaikan ja ammatin kautta. Rakenteellisen massatyöttömyyden vallitessa työsuhteet ovat epätyypillistyneet, jolloin palkkatyön sekä kuluttajuuden alueet muodostavat uusia identiteettejä. (Saastamoinen 2006, 141–142.)

Kun ihmiset eivät oikein tiedä, keitä he ovat yksilöinä, ja yhteisöinä, syntyy tarve tutkia identiteettiä. Identiteetti tarjoaa käsitteellisiä välineitä yksityisen ja persoonallisen sekä kulttuurisen ja kollektiivisen tasojen välisten suhteiden pohdintaan. Mikko Saastamoinen (2006) teoksessa *Minuus ja identiteetti*, käyttää Kath Woodwardin (2002) kiteytystä identiteetin käsitteen merkityksestä seuraavasti:

- ✓ Identiteetti tarjoaa yhteyden persoonallisen ja sosiaalisen, yksilön ja yhteiskunnan sekä psyykkisen ja sosiaalisen käsitteiden ja ilmiöiden välille.

- ✓ Identiteetti on suhteellinen ja se rakentuu erilaisuutta ilmentävien suhteiden kautta, esimerkiksi jaotteluina meihin ja muihin
  - ✓ Identiteetin käsitteen avulla voidaan jäsentää ja hallita erilaisuutta
  - ✓ Identiteetin muodostuminen ja vakiinnuttaminen edellyttää sekä rajojen määrittelyä, että rikkomista. Näiden erottavien rajojen jatkuva turvaaminen voi usein osoittautua mahdottomaksi. Identiteettiin liittyy siis epävarmuutta, koska sitä ei voi yksipuolisesti aina kontrolloida.
  - ✓ Identiteetti on historiallinen eikä pysyvä. Se voi muuttua ajan myötä.
  - ✓ Epävarmuus omasta identiteetistä voi saada ihmiset esittämään jyrkkiä, essentialisoivia määritelmiä identiteetistään. Tällä pyritään usein saavuttamaan turvallisuutta ja pysyvyyttä.
  - ✓ Identiteetti edellyttää samastumista johonkin identiteettiin (esim. sukupuoli, ammatti). Samastuminen on toimijuuden ilmaus.
  - ✓ Identiteettiä ilmentetään symbolisesti ja sitä tuotetaan ilmaisullisesti (esim. vaatteet, merkit, tyyli)
  - ✓ Identiteetillä on materiaallinen perusta, johon kuuluu sosiaalinen, taloudellinen ja poliittinen ulottuvuus. Myös ihmisen materiaallinen ruumis on identiteetin perusta.
- (Saastamoinen 2006, 173)

3.1 Identiteetti ja toimintakyky

Minuuden ja minäkäsityksen rakentumisesta voidaan käyttää myös identiteetin käsitettä. Ihminen kasvaa ja luo identiteettiään vuorovaikutuksessa ja osana tiettyä kulttuuria tai kulttuureja. (Kettunen ym. 2009, 14.)

Henkilökohtaisella identiteetillä tarkoitetaan ihmisen ominaisuuksia, joiden perusteella hän erottuu muista. Sosiaalinen identiteetti taas viittaa niihin ominaisuuksiin, jotka ovat yhteisiä ryhmän muiden jäsenten kanssa. Kulttuurisella identiteetillä viitataan ihmiseen osana suurempaa kokonaisuutta, jolloin siihen voi kuulua osioita esim. sukupuolikulttuurista tai kasvuympäristön kulttuurista. Ihminen voi siis samanaikaisesti olla mies, suomalainen ja vaikkapa mikkiläinen. (Kettunen, ym. 2009, 14.)

Roolit muodostuvat käyttäytymiseen liitetystä odotuksista ja niiden avulla selitetään eräänlaista hyväksyttyä erilaisuutta. Roolit voivat olla tilanneroleja, asemaan liittyviä hankittuja rooleja sekä pysyviä statusrooleja. Ihmisen erilaiset roolit muovaavat identiteettiä. Sairaus tai vajaakuntoisuus aiheuttaa sen, ettei tavanomaista roolia ja siihen liittyviä odotuksia ehkä pysty täyttämään. (Kettunen ym. 2009, 15.)

Myös työttömyys tuo mukanaan uudenlaisen roolin. Samoin kuin sairaan tai vajaakuntoisen, myös työttömän roolin ottaminen merkitsee mahdollisuutta vetäytyä tavanomaisen roolin odotuksista. Silti tätä vetäytymistä ei usein pidetä sosiaalisesti hyväksyttävänä, ellei kuntoutuja tähtää takaisin tavanomaiseen rooliinsa. (Kettunen ym. 2009, 15.) Myös työ- ja elinkeinotoimiston työntekijät oman roolinsa mukaisesti odottavat työttömän työnhakijan täysipainoisesti panostavan ”kuntoutumiseen” työttömän roolista aktiiviseksi työmarkkinoilla toimijaksi.

Mitä pidempään kuntoutujan vajaakuntoisuus kestää, sitä enemmän hän sosiaalistuu kuntoutujan ja vajaakuntoisen rooliin liittyviin normeihin ja odotuksiin. Sosiaalistuminen on aina kaksisuuntaista: ihminen omaksuu tiettyjä tapoja toimia, mutta myös hänen ympäristönsä tukee tätä muutosta. (Kettunen ym. 2009, 15.)

Ihminen ikään kuin leimautuu vammaiseksi tai vajaakuntoiseksi, jollain tavalla tavanomaisesta poikkeavaksi yksilöksi. Toisaalta kuntoutuja voi jättäytyä poikkeavan yksilön rooliinsa ja omaksua sen mukaisia käyttäytymismalleja. Eristäytymällä hän voi pyrkiä välttämään erilaisuuden ja syrjäytymisen tuomia kielteisiä sosiaalisia seurauksia. Eristäytymisestä voi jäädä myös pysyvä toimintatapa oman identiteetin suojaamiseksi. Silloin vajaakuntoisuudesta tulee hallitsevampi kuin yksilön muut roolit, esim. vanhemman tai työntekijän roolit. (Kettunen ym. 2009, 15.)

Psykososiaalinen toimintakyky liittyy vahvasti ihmisen identiteettiin. Identiteettiin kuuluu kyky yhdistää minän eri puolet ja elämän erilliset toiminnot yhdeksi kokonaisuudeksi ja kokemukseksi itsestä. Identiteetti on ihmisen sisäistettyä tulkintaa yhtäältä siitä, mitä käsityksiä ja odotuksia muut kohdistavat häneen ja toisaalta tulkintaa siitä, mikä hänessä on ainutlaatuista ja yksilöllistä suhteessa muihin. (Kettunen ym. 2009, 48.)

Kaikki toimintakyvyn muutokset, kuten vammautuminen tai sairastuminen, elämäntapahtumat ja erityisesti kriisit, esim. työttömyys vaikuttavat identiteetin rakentumiseen. Kriisivaiheissa ihmisen aiemmin omaksuttu identiteetti tulee uhatuksi. Siihenastinen käsitys minästä horjuu ja ihminen joutuu mieltämään itsensä ja elämänsä uudelleen (Kettunen ym. 2009, 49.)

Myös ympäristön asenteet vaikuttavat identiteettiin, sillä vammaisiin tai sairaisiin kohdistetut odotukset saattavat ohjata vetäytymään syrjään, olemaan passiivinen ja pitämään itseään huonompana kuin terveet. Käsitys omasta huonomuudesta alkaa puolestaan ohjata ihmisen toimintaa ja vuorovaikutusta muiden kanssa, mikä tekee ihmisestä helposti alistuvan. Ulkoisesti tämä voi näyttää sopeutumiselta, mutta todellisuudessa ihminen luovuttaa, eikä jaksakaan ponnistella tilanteensa parantamiseksi. (Kettunen ym. 2009, 49.)

3.2 Identiteetti ja työ

Työ on hyvin keskeinen asia ihmisen identiteetin rakentumisessa ja liittyy myös vahvasti ihmisen elämäntapaan. Työ sitoo ihmisen yhteisönsä ja yhteiskunnassa tavanomaiseksi ja normaaliksi koettuun elämäntapaan. Siksi työtön tai työkyvytön tuntee olevansa erilainen, tavanomaisesta ja hyväksytystä jollakin tavalla poikkeava. Työ voi toimia myös kuntoutumisen menetelmänä. Työ tuo säännöllisyyttä, tekemistä ja mielekkyyttä esim. mielenterveys- ja päihdeongelmista kuntoutuvien elämään. (Kettunen ym. 2009, 54.)

Työttömyys vaikuttaa toimeentuloon ja koko elämäntapaan. Työttömyyden aiheuttamat vaikeudet saattavat aiheuttaa myös itsetunto-ongelmia, ahdistusta ja sosiaalisista verkostoista syrjäytymistä. Jos perheessä on työttömyyden lisäksi muita ongelmia, kuten päihde-, mielenterveys- tai lastenkasvatusongelmia, työttömyys saattaa laukaista kriisin koko perheessä. Työtön saattaa tuntea hyödyttömyyttä ja syyllisyyttä omasta työttömyydestään. Työttömyyden pitkittyessä työtön etäännyy yhä kauemmas koko ajan muuttuvasta työelämästä ja työllistymisen kynnyksensä kasvaa. Samalla kasvaa riski syrjäytymiseen. Työttömyydestä muodostuu monille erilaisten tilapäisten työsuhte-

den, työhallinnon tukitöiden, koulutuksen ja työttömyyden jatkuvaa vuorottelua. Työttömyyden pitkittyminen merkitsee ajautumista erilaisten viranomaispäätösten verkostoon, jossa tunne elämänhallinnasta saattaa heikentyä. (Kettunen ym. 2009, 54.)

Työssäni työ- ja elinkeinotoimiston asiantuntijana huomaan, miten epäonnistuneet työnhakuyritykset aiheuttavat työttömälle masennuksen tunteita ja asiakas alkaa huomattaen rakentaa itselleen identiteettiä, jossa työttömyys on osa elämää. Työttömyydelle haetaan selittäviä tekijöitä ympäristöstä ja se ikään kuin piilotetaan muiden elämänalueiden alle ja samalla työn merkitystä vähennetään. Sosiaalisessa ympäristössä työttömyyttä pyritään selittämään iällä, jo tehdyllä pitkällä työuralla, työpaikkojen vähyydellä, heikolla terveyden tilalla tai muulla omalla kiireisellä elämäntilanteella. Usein tässä tilanteessa sosiaalinen kanssakäyminen vähenee.

Muutos näkyy myös työn hakemiseen liittyvässä toiminnassa. Työpaikkatietoja katsotaan yhä harvemmin, yhteydenotot työnantajiin vähenevät, työpaikkahakemusten lähettäminen vähenee ja työllistymissuunnitelmassa sovitut asiat hoidetaan mahdollisimman myöhäisessä vaiheessa tai ei lainkaan. Työpaikoissa ja yrityksissä on aina jotain ”vikaa” tai oma osaaminen katsotaan riittämättömäksi silloinkin kun mitään osaamisvaatimuksia ei työpaikkailmoituksessa ole esitetty. Passiivisen toiminnan syyksi esitetään usein selviä ennakkoluuloja ja kuulopuheita työn sisällöstä, palkasta tai työilmapiiristä. Asiakas saattaa ”päättää” jo etukäteen, että paikkaan haetaan aivan jotain muuta kuin minua. Usein asiakas myös kertoo, että on mielellään itse työtön, jos joku nuori saa työpaikan.

Kuntoutuminen on myös identiteetin muutosprosessia tai eräänlaista identiteettityötä, jossa kuntoutuja pyrkii tarkentamaan identiteettiään ja rooliaan sekä sopeuttamaan ne muuttuneisiin toiminnan edellytyksiin. Onnistuminen kuntoutumisessa näkyy siinä, että kuntoutuja kykenee luomaan riittävän myönteisen identiteetin, joka mahdollistaa aktiivisen oman elämän tavoitteiden ja roolien toteutumisen ja tyydyttävän sosiaalisen elämän. (Kettunen ym. 2009, 16.) Työllistymisen näkökulmasta olisikin suotavaa, että elämän tavoitteisiin kuuluisi uudelleen myös työ avoimilla työmarkkinoilla.

Miten rakentuu pitkä-aikaistyöttömän identiteetti ja miten rakennetaan sellaiset psyykkiset työnhakuvalmiudet ja sosiaalisen toimintakyvyn valmiudet, joilla on mahdollista

nousta työttömyydestä oman elämän ohjaajaksi. Miten saadaan asiakas tuottamaan ja valjastamaan käyttöön voimavaroja, jotka kantavat eteenpäin työllistymisen tiellä.

4 KANSAINVÄLISEN ICF-LUOKITUKSEN YHTYMÄKOHTIA IDENTITEETIN UUDELLEENRAKENTUMISEN ARVIOINTIIN

4.1 Sosiaalinen toimintakyky

Sosiaalinen toimintakyky sisältää yksilön ja ympäristön välisen dynaamisen vuorovaikutuskentän tarjoamat mahdollisuudet sekä toimijuuden, joka ilmenee toimintana välittömissä, läheisissä yksilöiden välisissä suhteissa sekä eri yhteisöissä ja yhteiskunnassa. Yhteistoiminta ja sen luomat sosiaaliset suhteet ovat vuorovaikutuksen tulosta tietyssä mahdollisuuskentässä. Potentiaalinen sosiaalinen toimintakyky vaikuttaa yksilön yhteisölliseen ja yhteiskunnalliseen toimijuuteen. Yhteiskunta määrittelee sosiaalisen toimintakyvyn toimintaympäristöjä. Yksilön potentiaalinen sosiaalinen toimintakyky (vrt. ICF suorituskyky) muodostuu keskiössä olevan yksilön sekä erilaisten yksilötekijöiden (esim. sosiaaliset taidot, temperamentti motiivit, tavoitteet, arvostukset) ja sosiaalisen verkoston, ympäristön (fyysinen ja asenneympäristö), yhteisön ja yhteiskunnan välisessä dynaamisessa vuorovaikutuksessa niiden tarjoamien mahdollisuuksien ja rajoitteiden puitteissa (vrt. ICF edistävät ja rajoittavat tekijät). Aktuaalinen sosiaalinen toimintakyky (vrt. ICF suoritustaso) ilmenee mm. vuorovaikutuksena sosiaalisen verkoston kanssa, rooleista suoriutumisena, sosiaalisena aktiivisuutena ja osallistumisena sekä yhteisyyden ja osallisuuden kokemuksina. Yksilö saa jatkuvaa palautetta toiminnastaan. Esimerkiksi osallistuminen ja vuorovaikutus toisten kanssa voi vaikuttaa sosiaalisten taitojen kehittymiseen ja päinvastoin. (www.toimia.fi)

4.2 Sosiaalinen toimintakyky ICF-viitekehyksessä

Sosiaalisen toimintakyvyn kuvaaminen ICF:n (International Classification of Functioning, Disability and Health, 2004) viitekehyksessä tuo esille sosiaalisen toimintakyvyn

moniulotteisuuden ja sen kiinteän yhteyden ympäristöön ja yksilötekijöihin. ICF -luokitus muodostuu kahdesta osasta: 1) toimintakyky ja toimintarajoitteet ja 2) kontekstuaaliset tekijät (ympäristö- ja yksilötekijät). Toimintakyky ja toimintarajoitteet koostuvat *ruumis/keho-osa-alueesta* ja *suoritukset ja osallistuminen -osa-alueesta*. Sosiaalisen toimintakyvyn näkökulmasta osa-alue ruumiin/kehon toiminnot sisältävät monia toimintoja, joita tarvitaan sosiaalisessa kanssakäymisessä, muun muassa temperamentti ja persoonallisuustoiminnot sekä aistitoiminnot. Tähän kuuluu esim. ulospäin suuntautuneisuus, miellyttävyys, tunnollisuus, myönteisyys, itseluottamus ja luotettavuus. Suoritukset ja osallistuminen osa-alueen pääluokista sosiaalista toimintakykyä kuvaavat lähinnä ”Henkilöiden välinen vuorovaikutus ja ihmissuhteet”, jota kuvaa mm. ihmissuhteiden luominen ja ylläpitäminen, yhteydenpito auktoriteetteihin tai tasavertaisessa asemassa oleviin henkilöihin. ”Yhteisöllinen, sosiaalinen ja kansalaiselämä”-pääluokka kuvaa ihmistä aktiivisena toimijana, johon liittyy mm. harrastukset ja osallistuminen erilaisiin yhteisöihin. Suorituksia ja osallistumista voidaan arvioida suorituskykynä (kyky toteuttaa jokin tehtävä tai toimi vakioidussa ympäristössä) ja suoritustasona (mitä yksilö tekee nyky-ympäristössä). Suoritustasoa kuvataan osallisuutena elämän tilanteisiin eli ihmisen käytännön kokemuksina omassa elinympäristössään. Kontekstuaaliset tekijät sisältävät yksilön koko elämän ja elämisen taustoiheen. (www.toimia.fi.) Psykkisten työllistymisvalmiuksien osalta yhtymäkohtia ICF-luokitukseen löytyy lisäksi ”Keskeiset elämänalueet” – pääluokasta, jossa käsitellään tehtäviä ja toimia, joita tarvitaan osallistuttaessa opetukseen ja koulutukseen, työhön ja työllistymiseen sekä taloudelliseen toimintaan.

Ilmentävätkö sosiaalisessa toimintakyvyssä tapahtuneet muutokset myös identiteetissä tapahtuneita muutoksia? Voidaanko sosiaalisen toimintakyvyn tukemisella vaikuttaa identiteetin muutokseen?

5 TUTKIMUKSEN TARKOITUS, TAVOITE JA ARVIOINTITEHTÄVÄ

Ihminen muodostaa omaa identiteettiään jatkuvasti suhteessa muihin ihmisiin. Yksilö ikään kuin kysyy itseltään: kuka minä olen? Mikä minun paikkani on tässä yhteisössä?

Ihmisen oma kokemus omasta toimintakyvystään sekä toimintakyvyssä tapahtuneet muutokset vaikuttavat sosiaaliseen toimintaan, toisiin ihmisiin ja omaan identiteettiin. Toimintakyvyn muuttuessa ihmisen on opittava uudenlaisia toiminta- ja ajattelumalleja, jotka auttavat häntä tulemaan toimeen ja määrittelemään itsensä uudelleen muuttuneessa tilanteessa. (Kettunen, Kähäri-Wiik, Vuori-Kemilä & Ihalainen 2009, 14–15.) Em. tutkimuksissa on todettu, että pelkästään osallistuminen työllistymistä edistävään palveluun ei useinkaan johda työllistymiseen.

Tämän arviointitutkimuksen tarkoituksena on tuottaa tietoa uusien työ- ja toimintatapojen vaikuttavuudesta ja antaa suuntaa sekä työpajalla toteutettavalle työlle että TE-toimiston yhä vähenevin resurssein toteutettavalle palvelulle. Tutkimuksesta saatavaa tietoa on mahdollista hyödyntää suoraan vaikeasti työllistyvien asiakkaiden ohjauksessa.

Tavoitteena ja samalla arviointitehtävänä on selvittää, minkälaisia vaikutuksia Pito-projektissa toteutetulla, tehostetulla työpajatoiminnalla on työttömän identiteetin uudelleenrakentumiseen toimivaksi osallistujaksi. Tukeeko tehostettu työpajatoiminta työllistymistä? Johtaako Pito-projektissa toteutettava matalan kynnyksen työpajatoiminta ja jalkautuva viranomaisyhteistyömalli (JaVi) asiakkaat työmarkkinoille tai muuhun ratkaisuun? Mikä merkitys on yksilöllisellä uraohjauksella ja kuntoutusvalmennuksella tai näiden yhteisvaikutuksilla? Minkälaisia polkuja syntyy, millaisia ratkaisuja löytyy?

6 TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

6.1 Tutkimusmenetelmä

Tutkimuksen viitekehyksenä ja lähestymistapana käytän arviointitutkimusta. Arviointitutkimusta käytetään erilaisten toimenpiteiden tai päätösten toteuttamisen, vaikutusten ja hyödyllisyyden arvioinnissa. Arviointitutkimuksessa voidaan käyttää ja soveltaa erilaisia sosiaalitieteen tutkimusmenetelmiä, esimerkiksi havainnointia, haastatteluja

ja erilaisia kirjallisia materiaaleja, jotka yhdistetään arviointituloksen saamiseksi. (www.sosiaaliportti.fi.)

Arvioinnilla voidaan kontrolloida julkista toimintaa ja julkisista organisaatioista johdettua toimintaa (Virtanen 2007, 13–14, Robson 2001, 23.) Hyvinvointipalveluja tuottavalta organisaatiolta edellytetään näyttöjä toiminnan tehokkuudesta, taloudellisuudesta ja vaikuttavuudesta, koska hyvinvointipalvelujen tuottamiseen kuuluu julkisten varojen käyttöön liittyvä tilintekovastuu. Arvioinnin lähtökohtana on tuottaa havainnointoja, johtopäätöksiä ja kehittämissuosituksia arvioinnin kohteen vahvuuksista ja parantamisalueista. (Virtanen 2007, 14 – 15.)

Virtanen toteaa, että arviointitutkimuksen aineiston keruun perustana on ensisijaisesti arviointitehtävä. Arviointiaineistot voivat olla asianosaisilta kerättyjä haastatteluai-
neistoja, dokumenttiaineistoja tai olemassa olevia tilastollisia aineistoja. Arviointiaineiston keräämisen strategia voi perustua määrälliseen tai laadulliseen aineistoon tai niiden yhdistelmiin. (Virtanen 2007, 156.)

6.2 Aineiston hankinta

Tutkimuksen kohteeksi valitsin kuusi Pito-hankkeessa aloittanutta ja ”lopettanutta” asiakasta. Valitsin haastateltaviksi asiakkaita niin, että mukaan tulisi sekä miehiä ja naisia, nuoria ja varttuneempia. Halusin mukaan niitä, joille ratkaisu löytyi, mutta myös niitä, joille ei välitöntä ratkaisua löytynyt. Haastateltavien valinnassa minua auttoivat Pito-hankkeen projektipäällikkö Raija Kivelä ja kuntoutusvalmentaja Minna Rassi. Puolistrukturoidun teemahaastattelun avulla pyrin selvittämään, minkälaisia vaikutuksia Pito-projektissa toteutetuilla eri toiminnoilla on ollut asiakkaan identiteettiin ja poluttumiseen eteenpäin kohti työmarkkinoita. Projektissa toteutettavia toimintoja olivat mm. yksilöllinen ura-ohjaus, erilaiset teemaryhmät, kuntoutusvalmennus ja jalkautuva viranomaistoiminta.

Teemahaastattelun kysymyksillä pyrin saamaan vastauksia identiteetin uudelleenmuodostumista kuvaaviin seikkoihin. Kysymysten laatimisessa hyödynsin kansainvälistä ICF-luokitusta. Luokituksesta pyrin löytämään niitä toimintoja, joiden avulla voidaan

todentaa identiteetin muutosta. Haastattelulomakkeen (liite 1) rungon laatimisessa minua auttoi Pito-hankkeessa psykologipalvelua tarjonnut Aikuiskoulutussäätiön psykologi Carita Ahtilina.

Sovin haastatteluista puhelimitse. Silloisilta esimiehiltäni (palveluesimies Jouko Jokinen ja palvelujohtaja Pauli Pohjola) sain luvan haastattelujen suorittamiseen virkaani liittyvällä salassapitovelvollisuudella, ovathan haastateltavat asiakkaat työkenttääni muutenkin. Kerroin, mistä on kysymys ja kysyin asiakkaan halukkuutta haastatteluun. Jokaiseen haastatteluun varattiin aikaa kaksi tuntia. Tarkoitus oli samalla päivittää asiakkaan työllistymissuunnitelma. Loppujen lopuksi vain neljä haastattelua toteutui. Yksi henkilö kieltäytyi osallistumasta haastatteluun ja yksi henkilö jätti tulematta, vaikka kahdesti lupautui tulemaan. Yrityksistäni huolimatta oli vaikea löytää ketään tilalle, koska osallistujien tilanteet olivat jo menneet eteenpäin, osa oli jo muuttanut pois paikkakunnaltakin. Keskustelin asiasta myös ohjaajani kanssa ja keskustelumme päätteeksi ohjaajani totesi, että oma arvioni aineiston riittävydestä ratkaiskoon asian. Päätin toteuttaa opinnäytetyöni neljällä haastattelulla. Vaikka haastateltavia on ollut pienehkö määrä, tämä ei merkitse sitä, että aineistoa olisi vähän. Jos haastattelu on kestänyt pitkään tai jos ihmisiä on haastateltu useamman kuin yhden kerran, on aineistoa yleensä kertynyt runsaasti. (Hirsjärvi, Hurme, 135.)

Haastattelun aluksi pyysin asiakkaalta kirjallisen suostumuksen (liite 2) haastatteluaineiston käyttöön opinnäytetyössä. Suostumuslomakkeessa toin myös ilmi, että aineisto jää ainoastaan minun käyttööni ja että sitä käytetään ainoastaan tähän opinnäytetyöhön. Kerroin myös, että aineistoa säilytetään asianmukaisesti niin, että kukaan muu ei siihen pääse käsiksi ja että se myös asianmukaisesti hävitetään opinnäytetyön valmistuttua. Lopuksi toin ilmi, että aineistoa käytetään niin, että asiakas ei tule opinnäytetyöstä tunnistetuksi. En siis tule tämän enemmän määrittelemään haastattelemieni haastateltavien sukupuolta, ikää, ammattia tai mitään muutakaan mistä haastateltavan voisi tunnistaa.

Toteutin haastattelut maaliskuussa 2015 omassa työhuoneessani Satakunnan TE-toimiston Kankaanpään toimipaikassa. Kysyin asiakkaiden suostumusta haastattelujen nauhoittamiseen. Se sopi kaikille. Nauhoitin haastattelut tietokoneessani olevalla nau-

hurilla. Numeroin ja nimesin haastattelut siinä järjestyksessä kuin ne suoritettiin. Tallensin ne nimillä ”haastattelu 1, haastattelu 2, haastattelu 3 ja haastattelu 4”. Haastateltavat vaikuttivat vapautuneilta ja avoimilta enkä huomannut kenessäkään mitään erityistä jännittämistä. Tein tarpeen mukaan tarkentavia kysymyksiä. Usein myös varmensin että olin ymmärtänyt vastauksen oikein. Kysyin esim. ymmärsinkö oikein kun tulkitsen sanomaasi näin tai tarkoittiko, että kertomasi asia vaikutti tällä tavalla? Haastattelija voi tiivistää ja tulkita haastateltavan kuvausta jo haastattelun aikana ja kertoa tulkinnoistaan haastateltavalle. Haastateltavalla on tällöin mahdollisuus vahvistaa tai hylätä esitetty tulkinta tai tiivistys. Hän voi esimerkiksi sanoa ”En tarkoittanut tuota” tai ”Tämä ei oikeastaan ollut sitä, mitä halusin sanoa”. Tällaista haastattelua voidaan nimittää ”itseään korjaavaksi” haastatteluksi. (Hirsjärvi & Hurme, 137). Haastattelut kestivät keskimäärin 1½ tuntia. Lopuksi keskustelimme asiakkaan nykytilanteesta ja päivitimme yhdessä asiakkaan työllistymissuunnitelman.

6.3 Aineiston käsittely

Aineiston käsittelyssä käytin sisällön analyysiä. Perustana toimi puolistrukturoitu kysymyslomake, jonka perusteella haastattelu rakentui kolmeen ajalliseen jaksoon haastateltavan elämässä. Ensimmäinen jakso käsittelee aikaa ennen työttömyyttä. Toinen jakso käsittelee aikaa, jolloin työttömyys on tullut osaksi haastateltavan elämään. Kolmas jakso käsittelee aikaa, jolloin työttömyys on jatkunut jo pitkään ja haastateltava on ollut Pito-hankkeen asiakkaana. Kuljettamalla haastateltavaa ajallisesti eteenpäin, halusin nostaa esille asiakkaan tarinan. Kolmannen jakson kysymykset pääosin keskittyvät sosiaalisen toimintakyvyn ja identiteetin muutokseen vaikuttaviin asioihin.

Purin aineiston litteroimalla haastattelut sanasta sanaan. Annoin purettulle ja kirjoitetulle haastattelulle saman numeron kuin nauhoitetulle haastattelulle ja tallensin ne nimillä ”haastattelun purku 1, haastattelun purku 2, haastattelun purku 3 ja haastattelun purku 4”. Aineiston purkamiseen ja litterointiin kului aikaa viisi kokonaista päivää. Purkaminen osoittautuikin koko tutkimuksen työläimmäksi ja haasteellisimmaksi osuudeksi. Haastatteluaineistoa kertyi 58 sivua, eli keskimäärin 14,5 sivua/haastateltava.

Aineiston teemoittaminen noudatteli vahvasti kysymyslomaketta, koska se ilmensi juuri niitä asioita, joista voi havaita identiteetin ja sosiaalisen toimintakyvyn muutosta. Haastateltavat olivat kaikki kokeneet saman ”tapahtuman” eli osallistumisen Pito-hankkeeseen. Työskentelen itse työ- ja elinkeinotoimistossa asiantuntijana tuetun työllistymisen palvelulinjalla, joten työkenttäni on pitkään työttömänä olleiden ihmisten kanssa tehtävän työn keskiössä. Haastattelen pitkään työttömänä olleita asiakkaita päivittäin ohjatakseeni työllistymisprosessia, joten mielestäni omaan riittävän tiedon ja taidon analysoida, mitkä teemat ovat tutkimukseni kannalta tärkeitä. Perusteemat nimesin ICF:n eli toimintakyvyn, toimintarajoitteiden ja terveyden kansainväliseen luokitukseen perustuen.

Haastateltava oma käsitys omasta nykyidentiteetistään toimi johdatteluna aiheelle, joten otin sen Yleisiä huomioita – otsikon alle. Analyysin alussa valitsin analyysiyksiköksi lauseen. Etsin aineistosta yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia identiteettiä kuvaavien tekijöiden kehittymiseen liittyen. Merkitsin eri väreillä eri teemoja;

Taulukko 1, Teemojen merkitseminen aineistoon

Temperamentti ja persoonallisuustoiminnot	Oranssi
Henkilöiden välinen monimuotoinen vuorovaikutus	Sininen
Työnhaku, työpaikan säilyttäminen ja työn päättäminen	Punainen
Yhteisöllinen elämä	Vihreä

Lisäksi hain aineistosta yhtäläisyyksiä ja eroavaisuuksia liittyen työttömyyden tunteisiin, ryhmän merkitykseen sekä haastateltavien omiin tavoitteisiin Pito-hankkeessa. Ne merkitsin alleviivaten, kaksoisalleviivaten ja ympyröiden. Tämän jälkeen kävin vielä aineistoa läpi moneen kertaan uudelleen ja jatkoin luokittelua alaluokiksi pyrkien löytämään ICF-luokituksen teemoihin liittyviä asioita. Löytämiäni alaluokkia olen kuvannut seuraavassa kuviossa;

Kuvio 1, ICF-luokitukseen liittyvien teemojen luokittelua

Lopuksi yhdistin vielä eri käsitteitä yhteisen otsikon alle. Lopputuloksena oli jokseenkin yhtäläinen teemoittelu kuin haastattelulomakkeessa.

6.4 Reliaabelius ja validius

Reliaabeliudella tarkoitetaan sitä, että tutkittaessa samaa henkilöä saadaan kahdella tutkimuskerralla sama tulos. Ihmiselle on kuitenkin ominaista ajassa tapahtuva muutos, joten tästä tutkimustuloksiin kohdistuvasta määritelmästä on luovuttava varsinkin silloin, kun kyseessä ovat muuttuvat ominaisuudet. Toinen tapa määrittellä reliaabelius on, että tulos on reliaabeli, jos kaksi arvioitsijaa päätyy samanlaiseen tulokseen. Koska jokainen yksilö kuitenkin tekee omien kokemustensa perusteella tietystä kohteesta oman tulkintansa, on epätodennäköistä, että kaksi arvioijaa ymmärtäisi kolmannen sanoman täysin samalla tavalla. Kolmas tapa ymmärtää reliaabelius on se, että kahdella

rinnakkaisella tutkimusmenetelmällä voitaisiin saada täsmälleen sama tulos. Jos myönnetään, että ihmisen käyttäytyminen riippuu kontekstista ja siis vaihtelee ajan ja paikan mukaan, on epätodennäköistä, että kahdella menetelmällä voitaisiin saada täsmälleen sama tulos. Eroja kahden tutkimuskerran välillä ei kuitenkaan tarvitse pitää menetelmän heikkoutena, vaan muuttuneiden tilanteiden seurauksena. Edellä mainitut seikat tarkoittavat sitä, että käytettävissä oleviin reliaabeliuden määrittämistapoihin tulisi suhtautua ainakin tietyin varauksin. (Hirsjärvi & Hurme, 186).

Toistamalla tämä tutkimus päästäisiin varmasti ainakin samansuuntaisiin tuloksiin. Koska kyseessä on laadullinen tutkimus, perustuu sisällön analyysi loogiseen päättelyyni ja omiin tulkintoihini, jotka varmasti ovat jonkin verran saaneet vaikutteita työstäni, koulutuksestani ja ammattitaidostani sekä elämästä yleensä. Pysin kuitenkin tietoisesti jättämään ammattini tuomat ennakkosenteet pois ja antamaan tilaa asiakkaalle niin, että saisin kuuluviin asiakkaan mahdollisimman aidon kokemuksen.

Validiudella tarkoitetaan mittarin tai tutkimusmenetelmän kykyä mitata juuri sitä, mitä on tarkoituskin mitata (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 2009, 231.) Validius toteutui tutkimuksessani mielestäni riittävästi, koska tutkimus antoi vastauksia tutkimuskysymykseen ja arviointitehtävään. On kuitenkin muistettava, että haastattelun tulos on aina seurausta haastattelijan ja haastateltavan yhteistoiminnasta (Hirsjärvi & Hurme, 189).

7 HYÖDYNTÄMISSUUNNITELMA

Tutkimuksen tulokset pyritään hyödyntämään matalan kynnyksen työpajatoiminnan sekä jalkautuvan viranomaistoiminnan (JaVi) kehittämisessä. Tietoa työpajalla tapahtuvan, tehostetun palvelun vaikuttavuudesta tarvitaan myös toiminnan vakiinnuttamisen tueksi. Tutkimuksesta saatavaa tietoa voidaan hyödyntää myös TE-toimistossa tapahtuvan, pitkään työttömänä olleiden palvelun suunnittelussa, asiakasohjauksessa ja resurssien kohdentamisessa sekä verkostoyhteistyössä. Kaupungin päättäjät voivat hyödyntää tietoa suunnitellessaan kaupungin työllisyyden hoitoa.

8 TUTKIMUSTULOSTEN TARKASTELUA

8.1 Yleisiä huomioita

Haastattelun aluksi pyysin haastateltavia määrittelemään omaa identiteettiään. Lähes kaikki määrittelivät identiteettiään luonteenomaisuuksien kautta. Haastateltavat käyttivät esim. tällaisia määritelmiä; sosiaalinen, puhelias, rauhallinen, luotettava, pitkäpinnainen, perhekeskeinen.

”Hiljainen – ja joskus vähän vähemmän hiljainen. Sitte oon myös semmonen, että ko mä jotain päätän, ni sen myös teen.”

Esiin nousi myös harrastuksia kuten musiikki ja liikunta. Kaikille oli tärkeää myös määritellä naiseus tai miehuus, äitiys tai esim. sinkkuna oleminen. Mielenkiintoista oli se, että vain yksi haastateltavista otti määrittelyyn mukaan työttömyyden. Sairauksia ei tässä yhteydessä maininnut kukaan.

Ennen työttömyyttä elämä oli toiveikasta. Tulevaisuus näyttäytyi valoisana eikä kukaan haastateltavista ollut huolissaan työn saamisesta opintojen jälkeen. Tyytyväisyyttä toivat opiskelu, työ, terveys, perhe, läheiset, ystävät, pärjääminen yleensä. Arjesta selviytyminen vaikutti hyvältä, siihen vaikutti perheen, läheisten ja ystävien lisäksi positiivisuus, oma ”pärjäävä” luonne ja asenne sekä usko huomiseen.

”Kyllähän niitä vaikeuksiakin siä oli, mutta sillai aattelin, että huomenna on uus päivä.”

Vaikka sairaus varjosti joidenkin elämää, kokivat haastateltavat olevansa elämäänsä pääosin tyytyväisiä.

Työttömyys tuli jokaisen elämään hyvin epäodotettuna. Osalle työmarkkinoille pääsy oli alun perin ollut helppoa, mutta kun irtisanominen tai määrä-aikaisen työn päättyminen kohtasi, oli takaisin työhön pääsy kerta kerralta vaikeampaa. Osa kohtasi työttömyyden heti opintojen jälkeen. Eräällä haastateltavalla työtä oli ensin niin paljon,

että sai tehdä ”yön ja päivän kanssa ja viikonloputkin”. Sitten yhtäkkiä ei mitään. Pääosin työttömyyden tulo elämään laski odotetusti tyytyväisyyden tunnetta.

8.2 Työttömyyden tunteet

Työttömyys tuo mukanaan monenlaisia asioita. Kaikki toivat esiin lähes välittömän vaikutuksen talouteen ja sitä kautta siihen, mitä voi tai ei voi tehdä ja miten suunnitella tulevaisuutta tai miten joutua olemaan suunnittelematta sitä. Työttömyys tuo tekemisen puutetta, mutta toisaalta lamauttaa niin, että ei saa asioita tehdyksi. Myös tämän vaikutuksen tunnistivat kaikki haastateltavat itsessään.

”Työssä on semmonen niinko mielentilaki paljon virikkeellisempi saatikka että sä oot kotona. Vaikka sulla aikaa on, ni kaikki jää tekemättä.”

”Sitä siirtää niitä aina huomiseksi. Eikä SITÄ huomista koskaan tule.”

Kun työ päättyy, puuttuu työyhteisö, ei ole enää paikkaa minne aamuisin mennä. Työn myötä elämästä puuttuu arki ja rutiinit. Myös sosiaalinen elämä rajoittuu. Eräs haastateltava kertoi myös itse vetäytyneensä sosiaalisista kontakteista.

”Sitä lakkas itte kulkemasta siä ihmisten ilmoilla. Jollaki tavalla se jäi paljon vähemmälle.”

Eräs haastateltava kuvasi tuntemustaan tyhjän päälle jäämiseksi.

”No niinko sillai ku sä oot välillä töissä ja sitte taas putoot työttömyyteen vähä niinko tyhjän päälle. Sillai ko sä kumminki totuit siihen tiettyyn rytmiin ja teit kaikki mikkä piti ja menit sinne mihkä piti ja sitte yhtäkkiä loppuu – ei mitään – tyhjää.”

Haastateltavien mukaan työttömyys tuntuu raskaalta ja masentavalta, se aiheuttaa alakuloa, mielialan laskua, alemmuuden tunnetta, itsesyytöksiä ja jopa häpeää. Työttömyyden pitkittyessä alkoi herätä kysymyksiä; Onko minusta mihinkään? Enkö enää

kelpaa mihinkään? Olenko ollut laiska? Olenko nyt toisen luokan kansalainen? Enkö koskaan pääse saamaan sitä kokemusta? Miksi joku muu menee aina edelle?

Muista poiketen eräässä haastateltavassa työttömyys oli kuitenkin nostanut esiin mielenkiintoisen, positiivisen puolen; omien vahvuuksien pohtimisen.

”Pyörittelin päässä, että missä mä oon hyvä. Mitä mä sanon, kun ne kysyy? Kolla on kaikenlaista taitoo, vaikka oon ollu ”vain” kotona. Sitä pitää oikeesti oppia kehuun itteensä.”

Työttömyys odotetusti vähensi tyytyväisyyden tunnetta. Tyytymättömyyttä aiheutti työn puute, rahan puute, ihmissuhteiden kuihtuminen. Puuttui paikka, minne mennä ja myös henkisesti työttömyys alkoi koetella. Järjestelmällisyys kärsi ja turvallisuuden tunne järkkäsi.

Eräs haastateltava taas muista poiketen tunsu työttömyydestä huolimatta enemmän tyytyväisyyttä. Tämä selittyi sillä, että työttömyys tuli hänen elämäänsä vasta sitten, kun hän monien lasten kanssa viettämien vuosien jälkeen oli mennyt takaisin kouluun ja suorittanut loppuun aikoinaan kesken jääneen tutkinnon. Tuore tutkinto lämmitti mieltä, samoin tieto siitä, että oli onnistunut sopeutumaan opiskelijaksi nuorten joukkoon ja huomannut että pärjää. Mikäpä voisikaan tuottaa enemmän motivaatiota ja tyytyväisyyttä kuin tunne, että osaa ja pärjää.

8.3 Tavoitteet ja motivaatio

Haastateltavat tulivat mukaan Pito-hankkeeseen avoimen innokkain ja positiivisin odotuksin. Tavoitteet liittyivät vahvasti työn saamiseen.

”No kyllä sitä ny sillai ajatteli, että pääsis jotenki eteenpäin.”

”Kyllä me varmaan siitä tavoitteesta jotain puhuttiin, mutta emmä ny enään niin muista. Kyllä mä luulen, että mun kohdalla se on ollu ihan se, että pääsee työhön.”

”Sitä oli kuullu vähä semmosia kuulopuheita, että jotain työmaitaki olis järjestyne jollekki, ettei se ihan pelkkää ajankulutusta siellä olisi.”

”No kyllä se tavote oli se työllistyminen, vaikka siinä vaihees oli viä niin kovin hämärän peitos, että mitä se pitää sisällänsä.”

Mielenkiintoinen, positiivinenkin näkökulma oli eräällä haastateltavalla, joka nimesi tavoitteekseen päästä Pito-hankkeen avulla pois työpajalta.

Mä en kokenu kuuluvani joukkoon – mä en nähnyt että olisin ollu niin – mä en ollu samas tilantees useimpien kans. Mulla oli asiat hyvin. Mun tavote oli päästä pois sieltä. Mua alko niin ahdistaan - mua alko niin ahdistaan että se työ löytyy ja se löyty. ”

Ryhmän tiivistyminen vahvasti motivaatiota ja antoi potkua oman tavoitteen saavuttamiselle. Tavoitteita saavutettiin eri tasoilla, myös asioissa, joihin ei ollut osattu edes tavoitetta asettaa. Haastateltavista kaksi sai määrä-aikaisen työpaikan. Toista työpajalta pois pääseminen motivoi niin rajusti, että työpaikka löytyi – ”ja mä hommasin sen itte.” Toinen kertoi Pito-hankkeeseen tullessaan jättäneensä kaiken ikävän sulke-mansa oven taakse ja heittäytyi täysillä hankkeen pyörteisiin. Hän uskaltautui keskustelemaan ryhmässä, rohkaistui kertomaan mielipiteensä, oppi kuuntelemaan muita ja ennen kaikkea itseään. Pelosta ja jännityksestä täristen suostui työhaastatteluun, voitti itsensä ja aloitti ensin työkokeilun, joka sitten jatkui työsuhteena.

Myös ne haastateltavat, jotka eivät työllistyneet, kokivat positiivisia vaikutuksia. Toinen sai opastusta erilaisten tukien hakemiseen ja lomakkeiden täyttämiseen;

”Sai tietoo just tohon paperisodan käymiseen ja monista asioista, mistä en ollu ikinä kuullukkaan, ne sosiaalitoimen jutut.”

Toiselle oli valtava merkitys sillä, että puheliaisuus, jota hän itse piti ”höpöttämisenä” käännettiin sosiaalisuudeksi ja vuorovaikutustaidoiksi. Vahvuuksien tunnistamisen

kautta löytyi myös uusi polku kohti työmarkkinoita. Polku alkoi kuntouttavalla työtoiminnalla, mutta hyvän palautteen ja työnantajan kannustuksen tukemana polku on näinä päivinä vienyt uuden ammatin opiskeluun. Työllistymisnäköymät valmistumisen jälkeen työtoimintapaikkaan ovat hyvät.

8.4 Identiteettiä kuvaavien tekijöiden kehittyminen

Kolmannen osion ”miten”-alkuisten kysymysten (”Miten arvioit Pito-hankkeen vaikuttaneen...?) piti taata ”ei” tai ”kyllä” – vastausten poisjäämisen. Silti sain hankalasti tulkittavia vastauksia, kuten ”paljon”, ”joo” ja ”voi olla”. Sen sijaan vastaukset ”ei mitenkään” tai ”ei yhtään” olivat varsin selkeitä tulkittavia. Eräs haastateltava vastasi useaan tämän osion kysymykseen, että ”ei ainakaan mitenkään negatiivisesti”. Tämä kuvastaa haastateltavan perin positiivista suhtautumista asioihin.

8.4.1 Sopeutuminen työyhteisöön ja yhteistyökyky

Pitohanke tuntui vaikuttaneen kahden haastateltavan sopeutumiseen työyhteisöön ja yhteistyökykyyn positiivisesti. Hyvin merkitykselliseksi nousi omien vahvuuksien tunnistaminen. Se nousi esille läpi koko haastattelun ja vaikutti moneen eri asiaan.

”Kyllä se anto niinko selvyyttä vähä, että mikkä on niinko vahvuudet, ni se autto sopeutumaan.”

”Ainaki se on madaltanut kynnystä siihen nähden ko siinä oli niin monet vuodet jumittunut paikallensa, että yksin ei olis mitään tainnu tulla. Niitä samoja kaavoja olis menny.”

Toiset kaksi taas kokivat sopeutumisen olevan muutenkin helppoa ja luontaista, eivätkä he kokeneet saaneensa tai edes tarvinneensa asiassa mitään kehittymistä.

”Ei se siihen mitenkään konkreettisesti vaikuttanu. Mä menin semmosena ko mä oon.”

”Ei se vaikuttanut siihen mun – siihen minuna oloon mitenkään. Sopeutuminen on mulle semmosta luontevaa – osaan kyllä. ”

8.4.2 Itseluottamuksen, avoimuuden ja myönteisyyden kehittyminen

Itseluottamus kasvoi kaikilla, vaihtelevalla laajuudella. Omien vahvuuksien oivalta-
minen ja tunnistaminen sekä se, että joku uskoo minuun, nosti valtavasti myös itsetun-
toa ja sitä kautta tuki myös itseluottamuksen kehittymistä. Päätös siitä, että on aika
katsoa eteenpäin ja toimia niin kuin itsestä tuntuu hyvältä, nosti sekin itseluottamusta.

”Kyllä sitä nyt paremmin uskoo itteensä.”

”Ainaki kymppi plus.”

Avoimuuden ja myönteisyyden kehittyminen näyttäytyi niin, että haastateltavat koki-
vat antavansa enemmän itsestään, auttoivat arempia ihmisiä tulemaan ryhmään, mutta
myös niin, että he antoivat itselleen luvan ajatella enemmän itseään. Eräs haastateltava
on oivaltanut myös sen, että prosessi on pitkä ja aikaa vievä.

”Mä ehkä annoin ittestäni enemmän ko aikasemmin ja puhuin enemmän asi-
oista ja ajattelin enemmän.”

”Ko jos ihminen on kovin arka ja jännittää vieraita ihmisiä, ni sitte ko siellä on
tämmösiä ko minä ja muutama muu, tämmösiä höpö höpö höpöttäjiä, ni sitte
semmonen arka pystyy meidän kans tuleen sinne ryhmään. Huomas kyllä, että
joillekki oli tosi iso kynnys tulla sinne ryhmään. ”

”Ehkä siinä ny hiukan, mutta kyllä se niin pienin harppauksin etenee se homma
että.”

8.4.3 Ihmissuhteiden luominen ja ylläpito ja vuorovaikutustaidot

Ihmissuhteiden luominen ja ylläpito vaikutti olevan osalle jo ennestään melko helppoa ja luontevaa. Eräs haastateltava kuitenkin totesi, että juttelu uusien ihmisten kanssa oli helpompaa kuin ennen, joskin aloitteen teko vieläkin jää toiselle osapuolelle. Vuorovaikutustaitoihinkin tuli kehitystä, niin että ”ainakin pysty itte sanoon asiansa, ettei tarvinnu miettiä.” Perheen ja läheisten merkitys nousi esiin hyvin usein, joten ihmissuhteiden ylläpito ja vuorovaikutustaidot näiltä osin tuntui olevan kunnossa. Vuorovaikutustilanteita tulee pajoiminnassa eteen joka päivä, joten taidot harjaantuvat. Ryhmässä toimiminen opetti tai palautti mieleen sosiaalisten suhteiden luomiseen liittyviä taitoja ikään kuin huomaamatta.

8.4.4 Asiointi viranomaisten ja työnantajien kanssa

Asiointi viranomaisten kanssa oli helpottunut ainakin yhdellä haastateltavalla, joka oli saanut ohjausta erilaisten tukien hakemiseen. Hän oli saanut uutta tietoa ja oppinut täyttämään lomakkeita, jotka aiemmin olivat tuntuneet kovinkin hankalilta.

“Se paperisota, mikä täs ny on aina päällimmäisenä, ni ei pidä itteensä enää niin tyhmänä niitten kans.”

Yleisesti asiointi viranomaisten kanssa tuntui olevan sujuvaa. Myös asiointi työnantajien kanssa vaikutti olevan helppoa. Tosin eräs haastateltava kertoi jännittäneensä työhaastattelua kovasti, mutta se lienee aika tavanomaista kenelle tahansa. Onhan kysymys tärkeästä ja kauaskantoisesta asiasta.

8.4.5 Motivaation kasvu, halu muutokseen ja luottamus oman toiminnan tuloksellisuuteen

Motivaatio ja halu muutokseen tuntuivat myös lisääntyneen. Eräs haastateltava toi tässäkin yhteydessä esiin sen, että motivaatio ja halu muutokseen kasvoivat ennen kaikkea siksi, että hän koki olevansa väärässä paikassa ja halusi pois. Tämäkin johti kuitenkin työllistymiseen.

Toista haastateltavaa motivoi se, että ryhmässä käytiin läpi kunkin tilannetta ja porukalla pohdittiin erilaisia vaihtoehtoja, niin se antoi puhtia myös omalle toiminnalle. Tätä kautta oma mieliala koheni ja kohentunut mieliala taas kasvatti luottamusta oman toiminnan tuloksellisuuteen.

8.4.6 Olemisesta sosiaaliseen kanssakäymiseen ja osallisuuteen

Työtoiminnan ja yksilöohjauksen lisäksi Pito-hankkeessa toteutettiin myös ryhmätöitä, jossa eri viranomaiset jalkautuivat työpajalle keskustelemaan ja tuomaan oman toimialansa tietoa ryhmäläisille. Myös projektin työntekijät pitivät erilaisia teemaryhmiä. Monelle säännöllinen ryhmään osallistuminen aiheutti aluksi hämmennystä ja ennakkoluuloja.

”Mä ajattelin, että ensiks mä vähä kattelen, mitä tästä tulee.”

”Kyllä se vähä oli semmosta turhaa ensiks.”

Arvelutti, mitä joudutaan tekemään ja puhumaan muiden aikana. Arkojen aiheiden käsittely ja luottamuksen puute aiheuttivat vastahakoisuutta. Ryhmän jäsenten tutustuttua toisiinsa löytyi kuitenkin nopeasti myös luottamus ja yhteishenki.

”Kävi hyvä tuuri, ko sillä porukalla oli tosi hyvä henki ja luottamus pelas.”

”Pikkuhiljaa, mitä enemmän niihin ihmisiin tutustu, ni mä olin koko ajan esillä”

Mahdollisuus keskusteluun tuntuikin lopulta hyvältä ja positiivisiakin puolia löytyi. Ryhmässä toimiminen opetti pikkuhiljaa huomaamaan, että ympärillä on muitakin ihmisiä, jotka pitää ottaa huomioon, ja jotka myös vastavuoroisesti ottavat huomioon sinut.

”Kai sitä sitte alko, ku siä kummiski oli vähä eri-ikästä porukkaa, ni kattoon vähä toistenki silmin sitä aihetta.”

”Kyllä sitä muutamia kertoja tultiin puheille ja ko apua tarvittiin ni käytiin hakemas kaveria, että alko tottuun siihen, että oli muitakin, ko ennen oli aina yksin työmaalla.”

”Kyllä se niinko vaikutti, ko siä kotona on omas mökissänsä, ni ei tartte ajatella muita ja ko sä olit siinä ryhmässä, niin siinä oli muitaki ko minä.”

Uudet näkökulmat tekivät ryhmäkokoontumisista antoisia ja vaikka useimmat osallistuivat viikoittaiseen liikuntaryhmään aluksi ”puoliväkisin”, muodostui siitäkin odotettu tapahtuma, joka antoi mahdollisuuden vuorovaikutukseen ja sosiaalisten taitojen harjoitteluun. Ohjaajat pyrkivät järjestämään liikuntaryhmät niin, että ryhmäläiset pääsivät kokeilemaan uusia lajeja ohjatusti ja ilman kustannuksia. Pajalla olo toi kaikkien elämään mielekäästä rytmiä, niin että oli paikka minne aamulla lähteä tuttuja ihmisiä, joiden kanssa pääsi päivittäin vaihtamaan ajatuksia.

”Oli päivisin johki, mihkä mennä ja kyllä se oli hyvä ryhmä ja mä en ollu sieltä koskaan turhaan pois. Sitä meni sinne aina ilosena ja ko tiesi, että siä odottaa se porukka ja siel on ne tietyt tyytit.”

”No voisko ny niinki sanoo, että siinä on vähä semmosta päivähoitopiirrettiäki mukana, mutta kyllä se niinki on, että siitä vähä apua on ollu siihen, että ihan omin voimin ei tulis lähdettyä sieltä neljän seinän sisältä.”

Merkityksellinen asia on eräälle haastateltavalle ollut varmasti myös se, että on löytänyt oman, aikuisen itsensä uudelleen.

”Kyllä siinä oli jotain semmosta, että emmä tiedä liittykö se Pitoon, mutta se kaikki, että mä lähdin pois kotoo ihmisten ilmoille ja menin kouluun ja sitte tonne pajalle, ni oli siinä sitte semmonen ku mä olinki siellä aikuisten kanssa ni mä löysin niinko minut, niinko minkälainen mä oon ja minkälaista on taas

niinko olla ihmisten kanssa ja niinko kaikkien muiden kanssa ja kaikennäköstä.”

Viranomaisten jalkautuminen ryhmiin ei saanut juurikaan kiitosta ja se koettiin pääosin turhaksi. Samoin yksilöohjaus herätti osin ristiriitaisia tunteita.

”Luvattiin, että pari kolme kuukautta enintään, ni sä olet töissä. Että aina oli isot puheet ko tavattiin, mut mitään ei sit koskaan tapahtunut.”

Eräälle haastateltavalle yksilökeskustelut avasivat uusia näkökulmia omiin vahvuuksiin. Toisaalta parikin haastateltavaa koki, että yksilöohjaus jäi puutteelliseksi tai jäi jostain syystä kokonaan toteutumatta.

8.4.7 Muutos omaan toiminnallisuuteen työnhaussa

Aiemmin oma toiminta työnhaussa oli ollut tuttujen kautta kuulostelua, työvoimatoimiston ilmoitustaulun tai netin kautta ilmoittelun seuraamista. Kaiken kaikkiaan työvoimatoimiston apu näyttäytyi varsin vähäiseltä, vaikka eräs haastateltava toikin esiin, että on aina saanut apua kun on pyytänyt. Erään haastateltavan mukaan hankkeen toiminta tuki omatoimisuutta.

”Mulla tieksä oli vähä semmosia ennakkoluuloja ko mä menin sinne (Pito-hankkeeseen). Mutta tieksä se muuttu sitte se ajatustyyli ihan täysin. Kyllä se niinko sen opetti, että täytyy olla omatoimisempi. Ei kukaan tu sua hakeen kotoo, sun täytyy itte tehdä töitä sen eteen. ”

Muiden mielestä hankkeen toiminnalla ei ollut juurikaan mitään vaikutusta oman toiminnallisuuden kehittymiseen. Tosin taas tuli esiin myös näkökulma, jonka mukaan toiminnallisuus ”ei ainakaan menny huonompaan suuntaan.”

8.4.8 Pito-hankkeen vaikutuksia omaan ajattelutapaan

Ajattelutapaan hankkeen toiminta vaikutti mm. niin, että tietoisuus omassa elämässä hyvin olevista asioista korostui.

”Nyt ainakin tietää, mitkä asiat on itellä hyvin, ko siä näki niin kaikennäköstä. Mä ajattelen sen niin, että mä en kuulu sinne – et mulla on asiat hyvin.”

Hankkeen toiminta herätti myös toivoa. Pitkän työttömyyden jälkeen koettu toiminnallisuus ja positiivinen usko huomiseen alkoi kantaa eteenpäin.

”Niitä vahvuuksia se toi esille ja tietenki sitä sitte ajatteleeki ittestänsä vielä myönteisemmin ku on löytäny niitä vahvuuksia. Kyllä nyt näkyy vihreetä valoo.”

Useimmat haastateltavat kokivat Pito-hankkeen jälkeen enemmän tyytyväisyyttä kuin työttömyyden aikana. Vain yksi koki vähemmän tyytyväisyyttä.

9 JOHTOPÄÄTÖKSET JA KEHITTÄMISSUOSITUKSET

Pito-hankkeessa toteutetulla, tehostetulla työpajatoiminnalla näyttää olleen monenlaisia vaikutuksia. Merkityksellisimmät vaikutukset olivat varmastikin kahden haastateltavan työllistymiset. Toinen koki hankkeen tuen ja vaikutuksen työllistymisessä hyvin suureksi. Toinen koki vaikutukset välillisesti, koska oli itse hankkinut työpaikan. Hankkeen vaikutukseksi hän laski vain lisäyksen itseluottamukseen, motivaatioon ja haluun muutokseen.

Merkittäviä olivat myös kahden muun haastateltavan kokemat vaikutukset. Omien vahvuuksien löytäminen on ollut hyvin merkityksellistä ja kantanut jo uuden ammatin opiskeluun saakka. Haastateltavan hankkeessa saama tuki ja kannustus on jatkunut myös uudessa työtoimintapaikassa ja näin vaikutus on kertaantunut moninkertaiseksi.

Toivon herääminen on myös neljännellä haastateltavalla kantanut eteenpäin, vaikka-kaan ratkaisua ei heti hankkeen yhteydessä löytynytäkään. Näitä johtopäätöksiä kirjoittaessani hän on työssä.

Tulokset osoittavat, että Pito-hankkeen toiminnalla oli myönteisiä vaikutuksia työyhteisöön sopeutumiseen, yhteistyökykyyn, itseluottamukseen, itsetuntoon, avoimuuteen, myönteisyyteen, motivaation kasvuun, haluun muutokseen ja luottamukseen oman toiminnan tuloksellisuuteen. Myös sosiaaliset taidot, oma toiminnallisuus työhaussa ja oma ajattelutapa kokivat positiivisia muutoksia. Nämä kaikki ovat tekijöitä, jotka vaikuttavat sosiaaliseen toimintakykyyn ja identiteetin muodostumiseen.

Kaikki asiat eivät toki kohentuneet kaikissa haastateltavissa, vaan jokaisella oli hankkeeseen tullessaan omat vahvemmat ja heikommat alueensa, kuten kaikilla meistä. Kaikki nämä tekijät – pienetkin - ovat kuitenkin hyvin tärkeitä asioita työllistymistä edistävän identiteetin rakentumisessa. Tutkimus osoittaa, että Pito-hankkeen toteuttamalla tehostetulla työpajatoiminnalla voidaan voimaannuttaa asiakkaat löytämään omia vahvuuksiaan ja mielenkiinnon kohteitaan niin, että heidän on mahdollista itse löytää tie työmarkkinoille.

Ryhmätoiminta sai haastateltavilta eniten kiitosta, joskin hyvää ryhmähenkeä ja luottamusta horjuttivat aika ajoin ryhmään tulleet uudet ihmiset. Yksilökeskustelut ja uraohjaus saivat sekä ruusuja että risuja. Osa haastateltavista koki yksilökeskustelut tärkeinä ja voimavaraistavina, osalle ne jäivät keskeneräiseksi tai eivät toteutuneet lainkaan.

Ohjauksen näkökulmasta ratkaisujen löytymiseen tarvitaan varmastikin kaikkien näiden asioiden yksilökohtaista ja asiakaslähtöistä yhteensovittamista. Tarvitaan rinnallakulkijaa, tukea ja kannustusta sekä uskoa ihmiseen. Yhdenkin tekijän vahvistuminen saattaa käynnistää prosessin, joka mahdollistaa työllistymisen.

Ryhmätoiminnan positiivisia vaikutuksia vähensi uusien ihmisten ottaminen ryhmään kesken jakson. Ryhmähenki häiriintyi ja luottamusta piti rakentaa uudelleen. Uusien henkilöiden sijoittaminen ryhmään ei kuitenkaan aina ollut hankehenkilökunnan pää-

tös, vaan ohjaus saattoi tulla kesken kaiken TE-toimistolta tai sosiaalitoimelta. Jatkossa kannattaakin sopia pelisäännöt alusta alkaen riittävän selkeästi, etteivät asiakkaita ohjaavat tahot sekoita ryhmän dynamiikkaa ja vaikeuta näin yksilöiden tavoitteiden toteutumista.

Haastatteluissa nousi esiin osittainen tyytymättömyys uraohjauksen toteutumiseen tai toteutumattomuuteen. On erittäin tärkeää varmistaa uraohjauksen toteutuminen riittävän pitkälle ja niin, ettei kukaan jää uraohjauksen ulkopuolelle. Tähän on jatkossa kiinnitettävä erityistä huomiota.

Työnantajayhteistyö jäi haastattelujen valossa varsin näkymättömäksi. Mielestäni jokaisessa työttömien työllistämiseen liittyvässä projektissa tulisi mittava panostus kohdentaa yhteistyötahoon, joka viime kädessä on tärkein linkki työsuhteen syntymisessä eli työnantajiin. Työnantajista voisi kerätä (tiedän, että ei ole helppoa) ryhmän, jossa kukin työnantaja tai yritys sitoutuisi ottamaan itselleen ns. kummiasiakkaan. Asiakkaan, työnantajan ja ohjaajan kanssa pyrittäisiin yhdessä räätälöimään yrityksestä sopivia työtehtäviä esim. työkokeilua ajatellen. Myös kunnat voisivat tässä muodossa kantaa kortensa kekoon, samoin esim. yhdistykset, seurakunnat ym. tahot. Työkokeilun jälkeen saattaisi syntyä jopa työsuhteitakin, varsinkin jos palkkatuki saadaan käyttöön edes suurin piirtein entisessä laajuudessaan.

Tämä ajatus saa tukea työnantajakäynneistä, jotka toteutin työskennellessäni Välkky-projektin rahoittamassa Pohjois-Satakunnan työ- ja elinkeinotoimiston hallinnoimassa alaprojektissa v. 2010. Alaprojektin tuotoksena syntyi toimintamalli kuntouttavasta työtoiminnasta kohti avoimia työmarkkinoita.

Alaprojektin aikana tehdyllä työnantajayhteistyöllä haluttiin tukea asiakkaan prosessia jatkopolutuksen osalta. On tärkeää, että kuntouttavan työtoiminnan jälkeen prosessi jatkuu, ja että yritys jossa esim. työelämävalmennus (nykyisin työkokeilu) toteutetaan, on tietoinen asiakkaan taustatilanteesta. Työnantajakäyntien tavoitteena oli viestittää työnantajille, mistä kuntouttavassa työtoiminnassa on kysymys ja minkälaisen asiakasryhmän kanssa ollaan työskentelemässä. Lisäksi tavoitteena oli kertoa, minkälaista apua ja yhteistyötä yrityksiltä kaivataan siinä tilanteessa kun työnhakija pyrkii kun-

touttavasta työtoiminnasta eteenpäin. Työnantajakäynneillä pyrittiin myös muodostamaan käsitys siitä, minkälaiseksi työnantajayhteistyötä kannattaisi kehittää aktivointisuunnitteluun ja polutukseen liittyen. (Lepistö 2011, 13–15.)

Työnantajakäynnin aikana selvitin mitä kuntouttava työtoiminta tarkoittaa ja mitä sillä yritetään saavuttaa. Valotin myös asiakasryhmän sisällöllisiä ominaisuuksia ja ennen kaikkea kerroin, miten pitkä työttömyys vaikuttaa yksilön työ- ja toimintakykyyn (sillä tasolla kuin itselläni on siitä tietämystä). Lisäksi pyysin työnantajaa arvioimaan, minkälaiset mahdollisuudet yrityksellä on vastaanottaa kuntouttavasta työtoiminnasta eteenpäin pyrkivä työnhakija, sijoittaa hänet työyhteisöön ja järjestää hänelle hänen työkykyään vastaavia ns. matalan kynnyksen työtehtäviä. (Lepistö 2011, 13–15.)

Työnantajien suhtautuminen oli hyvin myönteistä. Pitkän työttömyyden aiheuttamiin vaikutuksiin löytyi ymmärrystä ja työnantajat toivat itsekin esiin työyhteisöön pääsemisen hyviä puolia ja työn voimaannuttavia vaikutuksia. Työnantajat näkivät mahdollisena, että työyhteisöön tulisi henkilö kuntouttavasta työtoiminnasta ja työnhakijaa ollaan tukemassa matkalla kohti palkkatyötä. Samalla työnantajat jo ideoivat, minkälaisia matalan kynnyksen työtehtäviä yrityksestä löytyisi. Työnantajien kanssa sovittiin että yhteyttä voi asiakkaan itsensä lisäksi ottaa myös TE-toimiston virkailija ja että työpaikkaan voi tulla etukäteen tutustumaan ja pohtimaan työtehtävien soveltuvuutta. Työnantajat kokivat tärkeäksi sen, että asioista keskustellaan etukäteen ja että myös TE-toimiston edustaja on keskusteluissa mukana. (Lepistö 2011, 13–15.)

Työnantajayhteistyötä siis voi ja kannattaa tehdä myös tällä tasolla. Työnantajan on helpompi ottaa vastaan kuntouttavasta työtoiminnasta tuleva työnhakija, kun keskustelussa on alusta saakka mukana TE-toimiston asiantuntija ja/tai esim. projekti- tai työpajahenkilökuntaa. Näiden tehtävänä on tuoda esiin kuntouttavan työtoiminnan ja työnantajan kanssa sovittavan toimenpiteen merkitys asiakkaan työllistymis-/kuntoutumisprosessissa. Ohjaaja sopii yhdessä työnantajan ja asiakkaan kanssa työtehtävistä, aikatauluista ja toimenpiteen kestosta. On tärkeää tuoda esiin sekä asiakkaan oma tavoite että TE-toimiston tavoite. Voidaan myös miettiä, miten työnantaja voisi tukea näitä tavoitteita. Työnantajan kanssa sovitaan pelisäännöistä, yhteydenpidosta ja palautteen antamisesta sekä asiakkaalle että TE-toimistolle. Myös asiakkaan kanssa so-

vitaan yhteydenpidosta. Jalkautuminen yrityksiin työkokeilupaikan ja matalan kynnyksen työtehtävien etsimisen ja räätälöinnin merkeissä tukee asiakkaan polun rakentumista. Neuvottelut esim. palkkatuetun työllistymisen mahdollisuuksista on helpompaa, kun ohjaaja ja/tai TE-toimiston asiantuntija on ollut asiassa mukana alusta saakka. (Lepistö 2011, 13–15.)

Toteutin nämä työnantajakäynnit niin, että osa oli sovittu työnantajan kanssa etukäteen, osaan menttiin ilman mitään sopimista ja kysyttiin, onko työnantajalla hetki aikaa jutella. Aikaa löytyi aina. Osassa käynneistä oli mukana myös kunnan alueella aktiivisuussuunnitelmien parissa työskentelevät TE-toimiston asiantuntija ja sosiaaliohjaaja. Näin käynneistä saatu tieto jäi parhaiten paikalliseen käyttöön.

10 POHDINTA

Usein ihmiset määrittelevät identiteettiään työn kautta. Länsimainen työkeskeisyys on juurtunut syvälle ja ihmistä arvon koetaan muodostuvan hänen tekemisiensä kautta. Usein hänen paikkansa yhteiskunnassakin määrittyy sen perusteella. Työ vie ajallisesti huomattavan osan elämästämme ja sen päättymisen tai sen puuttumisen jättää ihmisen elämään suuren aukon. Tämäkin tutkimus on osoittanut, että työttömyys aiheuttaa paljon erilaisia negatiivisia tunteita ja pitkään jatkuessaan se pakottaa määrittelemään identiteettiään uudelleen.

Ennako-oletukseni siitä, että haastateltavat kytkisivät työttömyyden identiteettiinsä, osoittautui vääräksi. Vain yksi henkilö liitti työttömyyden omaan identiteettimäärittelynsä. Jouduinkin pohtimaan, onko Pito-hankkeen lähtökohta identiteetin muodostumisessa ollut väärä? Jos työttömät ihmiset eivät koekaan työttömyyttä osaksi identiteettiään, voiko identiteettiin pureutumisella vaikuttaa työllistymiseen? Mielenkiintoa herätti myös se, että kukaan haastateltavista ei kytkenyt työtä tai ammattia identiteettiinsä. Vain yksi mainitsi koulutuksensa, vaikka he kaikki olivat suorittaneet jonkin tutkinnon. Kertooko tämä siitä, että työttömyys kätkeytyy identiteettiin alitajuisesti,

eikä sitä haluta tuoda esille. Työn jättämä aukko täytetään vahvistamalla muiden elämäntilanteiden merkitystä. Toisaalta haastateltavat hyvin raadollisesti toivat esiin sen, mihin kaikkeen työttömyys elämässä vaikuttaa. Ulkoistavatko he kuitenkin itsensä ja kertovat jostakusta muusta. Työtön onkin joku muu – en minä.

”Kuule kyllä se niin tahtoo olla, että ihminen hakee kaltastensa seuraa.”

”Ku sä oot välillä töissä ja sitte taas putoot työttömyyteen vähä niinko tyhjän päälle.”

Haastateltavista työpaikan saaneet eivät kumpikaan ole enää työssä. Molempien työ oli määrä-aikainen ja työsuhteen syntymiseen tarvittiin työkokeilua ja palkkatukea. Lisäksi tarvittiin pitkäkestoista ohjausta, tukea sekä uskoa ja kannustusta. Nyt olemme kuitenkin heidän kanssaan lähtötilanteessa työtilanteen suhteen. Projektin päättymisen jälkeen asiakkaat jäävät enemmän tai vähemmän yksin ja kokevat prosessin katkeamisen ja tyhjän päälle jäämisen kenties vielä musertavampana kuin aiemmin. Työhallinto ei pysty tarjoamaan samanlaista jatkuvakestoista ja riittävän tiivistä ohjausta kuin projektit ja hankkeet tai työpaja. Asiakasmäärien lisääntyessä ja ongelmakentän vaikeutuessa vähenevät työhallinnon resurssit samaan tahtiin. Selvää on, että pitkään työttömänä olleiden asiakkaiden polku kohti työmarkkinoita on edelleen pitkä ja vaikea, joten uusiakin työkaluja tarvitaan.

Pito-hankkeen kaltaista toimintaa tarvitaan. Hankkeessa toteutettu toiminta toi myös pysyvämpiä tuloksia kuin kahden haastattelemani asiakkaan määrä-aikaiset työt. Syntyi myös pidempiaikaisia työllistymisiä ja pitkäkestoisia opintoja, jotka taas kannattelevat eteenpäin. Tämänkaltaisten hankkeiden toiminta ei kuitenkaan saisi vesittyä ontuvaan asiakasohjaukseen. Alueellamme on satoja pitkäänkin työttömänä olleita asiakkaita, joten voidaan pohtia, miksi Pito-hankkeeseen oli niin vaikeaa saada osallistujia. TE-toimistolla on tässä kohtaa peiliin katsomisen paikka. Sitoutumisen alueella toimivaan hankkeeseen tulisi kestää loppuun saakka ja sen tulisi näkyä asiakkaiden prosessien eteenpäin menemisenä eikä vain paperilla. Sitoutumisen lisäksi tulisi kiinnittää huomiota myös oikea-aikaisuuteen. Väärään aikaan väärään paikkaan ohjattu asiakas ei varmastikaan hyödy hyvästäkään toiminnasta. Ajoitus voi olla väärä fyysis-

ten työllistymisvalmiuksien näkökulmasta; kysymys voi olla esim. osaamisen puutteista tai sairaudesta toipumisesta. Ajoitus voi olla väärä myös psyykkisten työllistymisvalmiuksien näkökulmasta, jolloin asiakas ei ole vielä valmis työllistymään vaikka osaaminen olisikin ajan tasalla. Todellisen palvelutarpeen ja asiakkaan kokonaistilanteen kartoittamisen tärkeyttä voi tuskin liikaa korostaa. Tässä on kuitenkin muistettava asiakkaan kuunteleminen, sillä hyvin usein asiakas tilaisuuden saadessaan osaa itse tuottaa ratkaisun tilanteeseensa

Pito-hankkeessa asiakkaan keskimääräinen mukanaoloaika oli n. viisi kuukautta. Se oli monille liian lyhyt aika. Matka syvälle työttömyyteen on ollut pitkä, myös matka takaisin työmarkkinoille on pitkä. Kaiken työmarkkinoille tähtäävän toiminnan tulisi olla riittävän pitkäkestoista, jotta kaikki saisivat riittävästi aikaa löytää omat voimavansa ja myöskin valjastaa ne käyttöön. Kesken jäänyt prosessi palauttaa asiakkaan lähtötilannettakin kauemmas työmarkkinoista, jolloin myös kaikki käytetyt eurot jäävät vaille vastinetta. Hankkeen päättyessä pitää varmistaa asiakkaan prosessin jatkuminen niin, että hankkeessa saavutettu voimaantuminen, motivaatio ja usko tulevaan kulkisivat mukana ja tuottaisivat tulosta myöhemminkin.

Työhallinnon kipuilla vähenevien resurssien ja kasvavien asiakasmäärien kanssa on vaarana, että yksittäinen asiakas hukkuu massaansa. Silloin toivoisi, että asiakas itse rohkaistuisi - kuten eräs olympiamitalihiihtäjä aikoinaan - hakemaan pitoa polkuunsa vaikkapa huutamalla; ”havuja perkele”.

LÄHTEET

ESR-Loppuraportti 10.4.2014. Pito – Pitkäaikaistyöttömän identiteetistä toimivaksi osallistujaksi. Viitattu 26.5.2015. <https://www.eura2007.fi/rrtiepa/projekti.php?projektkoodi=S11808>

ESR-Projektihakemus, 28.4.2011. Pito – Pitkäaikaistyöttömän identiteetistä toimivaksi osallistujaksi. Viitattu 2.9.2014. <https://intranet.kankaanpaa.fi/djulkaisu/koukous/20111982-6-22467.PDF>

Hirsjärvi, S., Hurme, H. 2011. Tutkimushaastattelu. Teemahaastattelun teoria ja käytäntö. Helsinki. Gaudeamus

Hirsjärvi, S., Remes, P., Sajavaara, P. 2009. 15. uudistettu painos. Tutki ja kirjoita. Tammi. Hämeenlinna. Kariston kirjapaino Oy.

Välkky-projekti. Viitattu 15.9.2015. http://www.valkky.fi/tiedostot/TULOKSET_Asiakaskysely_Tammi-kuu_2011.pdf

Karjalainen, J., Karjalainen, V. 2010. Kuntouttava työtoiminta – aktiivista sosiaalipolitiikkaa vai työllisyyspolitiikkaa? Empiirinen tutkimus pääkaupunkiseudulta. Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Raportti 38/2010.

Kettunen, R., Kähäri-Wiik, K., Vuori-Kemilä, A. & Ihalainen, J. 2009. Kuntoutumisen mahdollisuudet. Helsinki. WSOY.

Lepistö, P. 2011. Kysely kuntouttavaan työtoimintaan osallistuneille asiakkaille. Viitattu 19.1.2015 ja 12.10.2015. http://www.valkky.fi/tiedostot/TULOKSET-Asiakaskysely_Tammikuu_2011.pdf

Lepistö, P., 2011. Kuntouttavasta työtoiminnasta kohti avoimia työmarkkinoita. Välkky-alaprojektin loppuraportti. Pohjois-Satakunnan työ- ja elinkeinotoimisto. Viitattu 15.11.2014. http://www.valkky.fi/tiedostot/Raportti_alaprojekti_2011_PL.pdf

Lepistö, P., 2010, Kartoitus kuntouttavan työtoiminnan piiriin kuuluvista asiakkaista Pohjois-Satakunnan työ- ja elinkeinotoimiston alueella. Opinnäytetyö. Satakunnan Ammattikorkeakoulu, 2010. Viitattu 15.11.2014. http://www.valkky.fi/tiedostot/Opinnaytetyo_Paivi_Lepisto_2010.pdf

Robson, C., 2001. Käytännön arvioinnin perusteet. Helsinki. Kustannusosakeyhtiö Tammi.

Saastamoinen, M., 2006, Teoksessa Rautio, P., Saastamoinen, M., Minuus ja identiteetti, Sosiaalipsykologinen ja sosiologinen näkökulma. Tampereen yliopistopaino Oy. Juvenes Print. Tampere 2006.

Sihto, M., Sardar, P. 2013. Työvoimapolitiisilta toimenpiteiltä sijoittuminen vuonna 2011. TEM-analyysyjä 53/2013.

Sosiaaliportti. Viitattu 10.9.2014. http://www.sosiaaliportti.fi/fi-FI/tutkimus/miten_tutkia_kaytantoa/.

Terveyden ja hyvinvoinnin laitos. Viitattu 26.5.2015. http://www.thl.fi/toimia/tietokanta/media/files/suositus/2011/01/26/S008_suositus_sosiaalinen_vt_110126.pdf

Terävä, E., Virtanen, P., Uusikylä, P., Köppä, L. 2011. Vaikeasti työllistyvien tilannetta ja palveluita selvittävä tutkimus. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 23/2011.

Valtakari, M., Syrjä, H., Kiuru, P. 2008. Julkisen työvoimapalvelun palvelurakenteen uudistamisen vaikuttavuus. Työ- ja elinkeinoministeriön julkaisuja 19/2008.

Virtanen, P., 2007. Arviointi. Arviointitiedon luonne, tuottaminen ja hyödyntäminen. Helsinki. Edita Prima Oy

LIITELUETTELO

LIITE 1 Haastattelulomake

LIITE 2 Suostumuslomake

HAASTATTELURUNKO

ESITTELY

Kuka minä olen? Mitä teen, miksi haastattelen. Miksi olen valinnut hänet haastateltavaksi? Suostumusasiat.

TAUSTATIEDOT

Yksinkertaisesti määriteltynä identiteetti tarkoittaa ”Kuka minä olen”. Kerro muutamalla lauseella, kuka sinä olet nyt. Miten näet itsesi tässä määrittelyssä? Halutessasi voit nimetä kolme merkityksellistä asiaa, jotka kertovat sinusta.

Kerroit, että... Mitä tarkoitat. Mikä merkitys?

OSA I; ENNEN TYÖTTÖMYYYTTÄ

Kerro itsestäsi siinä tilanteessa kun et vielä ollut työtön. Mitä teit? Olitko työelämässä, työssä, opiskelemassa, perhetilanne?

- ✓ Mitkä asiat olivat tärkeitä ja merkityksellisiä? Minkälaisia arvoja elämässäsi oli?
- ✓ Mikä merkitys työllä oli itselle, puolisolle, sisaruksille, vanhemmille? Jos ei merkitystä, miksi?
- ✓ Mikä merkitys opiskelulla/kouluttautumisella oli työllistymiseen, elämään yleensä? Jos ei, miksi?
- ✓ Puuttuiko elämästäsi jotain merkityksellistä, mitä siinä olisi pitänyt olla?
- ✓ Mitä ajattelit tuolloin arjesta selviytymisestä? Oliko se helppoa/vaikeaa, riittävätkö rahat?
- ✓ Mitä ajattelit tulevaisuudesta? Oliko sinulla haaveita, millaisia? Näyttäytyikö tulevaisuus positiiviselta vai koitko toivottomuutta?

Miten tyytyväinen olit elämääsi tuolloin (asteikolla 1 – 5). Paperi asiakkaalle. Halutessasi voit kirjata tyytyväisyyteen tai tyytymättömyyteen vaikuttaneita asioita paperille. Kerro, kun olet valmis.

1. Erittäin tyytymätön
2. Tyytymätön
3. Jonkin verran tyytymätön, mutta jonkin verran tyytyväinen
4. Tyytyväinen
5. Erittäin tyytyväinen

- ✓ Ympyröit kohdan yksi, miksi? Mitä asioita elämästäsi puuttui?

- ✓ Ympyröit kohdan kaksi, miksi? Mitä asioita elämästäsi puuttui? Mikä asia oli se, mikä sai sinut ympyröimään kohdan yksi sijaan kohdan 2.
- ✓ Ympyröit kohdan kolme, miksi? Mitkä asiat aiheuttivat tyytymättömyyttä, mitkä asiat tyytyväisyyttä?
- ✓ Ympyröit kohdan neljä, miksi? Mitkä asiat aiheuttivat tyytyväisyyttä, mitä vielä olisi pitänyt olla, että olisit ympyröinyt kohdan viisi?
- ✓ Ympyröit kohdan viisi, miksi? Mitkä asiat toivat elämääsi tyytyväisyyttä?

OSA II; TYÖTTÖMYYS

Mitä ajattelet työttömyydestä yleisesti? Mitä työttömyys mielestäsi on?

Miten työttömyys tuli sinun elämääsi? Mitä tapahtui, miten tapahtui?

Koskettiko työttömyys myös muita perheenjäseniä (puolison, sisarusten, vanhempien työttömyys)

Miten työttömyys vaikutti sinuun? Minkälaisia tunteita se herätti? Miten työttömyys vaikutti siihen, mitä ajattelit itsestäsi tuolloin? Millä tavalla oma käsityksesi itsestäsi muuttui työttömyyden aikana?

Millä tavoin muiden ihmisten suhtautuminen sinuun muuttui työttömyyden aikana?

Miten suhteesi läheisiisi, ystäviisi, tuttaviiisi mielestäsi muuttui työttömyyden aikana?

Minkälaista tukea/apua sait työttömyyden aikana työn saamiseen? Mistä, keneltä, oliko se riittävää? Mikä auttoi selviämään arjessa? Minkälaista apua tukea olisit halunnut/tarvinnut?

Miten itse toimit saadaksesi työtä? Minkälaisia vaikutuksia/tuloksia omalla toiminnallasi oli työn saamiseen? Minkälaisia taitoja sinulla oli hakea työtä? Kuinka paljon käytit aikaa työnhakuun päivittäin/viikoittain?

Miten tyytyväinen olit elämääsi tuolloin (asteikolla 1 – 5). Paperi asiakkaalle. Halutessasi voit kirjata tyytyväisyyteen tai tyytymättömyyteen vaikuttaneita asioita paperille. Kerro, kun olet valmis.

1. Erittäin tyytymätön
2. Tyytymätön
3. Jonkin verran tyytymätön, mutta jonkin verran tyytyväinen
4. Tyytyväinen
5. Erittäin tyytyväinen

- ✓ Ympyröit kohdan yksi, miksi? Mitä asioita elämästäsi puuttui?
- ✓ Ympyröit kohdan kaksi, miksi? Mitä asioita elämästäsi puuttui? Mikä asia sai sinut ympyröimään kohdan yksi sijaan kohdan 2

- ✓ Ympyröit kohdan kolme, miksi? Mitkä asiat aiheuttivat tyytymättömyyttä, mitkä asiat tyytyväisyyttä?
- ✓ Ympyröit kohdan neljä, miksi? Mitkä asiat aiheuttivat tyytyväisyyttä, mitä vielä olisi pitänyt olla, että olisit ympyröinyt kohdan viisi?
- ✓ Ympyröit kohdan viisi, miksi? Mitkä asiat toivat elämäsi tyytyväisyyttä?

OSA III; TYÖPAJATOIMINTA JA PITO-HANKE

Miten ja miksi menit työkokeiluun/kuntouttavaan työtoimintaan Valtti-työpajalle?

Mikä oma tavoitteesi oli työpajatoiminnassa?

Mitä ajatuksia sinulla on työpajatoiminnasta yleensä? Entä sinuun itseesi liittyen?

Minkälaisia vaikutuksia työpajatoiminta toi elämääsi tai työllistymiseesi?

Aloitit Pito-hankkeessa xx/xx/xxxx. Miten ja miksi osallistuit Pito-hankkeeseen? Mikä oli oma tavoitteesi Pito-hankkeeseen liittyen?

Pito-hankkeessa toteutettiin tehostettua työpajatoimintaa mm. jalkautuvalla viranomaistoiminnalla (terveydenhoitaja, sosiaaliohjaaja, TE-toimiston asiantuntija, A-klinikan työntekijä, velkaneuvoja), erilaisilla hanketyöntekijöiden (Raija, Minna, Carita, Harri) vetämällä ryhmätoiminnoilla (mm. liikunnalliset ryhmät, arjen hallintaan liittyvät ryhmät, terveisiin elämäntapoihin liittyvät ryhmät) ja yksilöohjauksilla (psykologi, uraohjaus).

Miltä ryhmään osallistuminen tuntui? Mitä merkitystä ryhmällä oli? Mitä huonoja asioita ryhmätoiminnassa oli, mitä hyviä?

Millä tavalla arvioit Pito-hankkeen vaikuttaneen sopeutumiseen työyhteisöön ja yhteistyökykyyn? Miten se näyttäytyi itsellesi/muulle? Jos ei vaikuttanut, mitä asioita olisi tarvinnut olla, jotta nämä asiat olisivat kehittyneet?

Miten arvioit Pito-hankkeen vaikuttaneen itseluottamuksen, avoimuuden ja myönteisyyden kehittymiseen? Miten nämä asiat näyttäytyivät itsellesi/muulle? Miten huomasit että muutosta oli tapahtunut. Jos ei, mitä asioita olisi tarvinnut olla, jotta nämä asiat olisivat kehittyneet?

Millä tavalla arvioit Pito-hankkeen toiminnan vaikuttaneen taitoihisi ihmissuhteiden luomisessa ja ylläpitämisessä, vuorovaikutustaidoissa ja toimimisessa esim. viranomaisten tai työnantajien kanssa. Miten nämä asiat näyttäytyivät itsellesi/muulle? Miten huomasit, että muutosta oli tapahtunut?

Millä tavalla arvioit Pito-hankkeen toiminnan vaikuttaneen motivaation kasvuun, että haluan muutokseen, luottamukseen oman toiminnan tuloksellisuuteen, selviämiseen.

Miten huomasit että muutosta oli tapahtunut. Jos ei, mitä asioita olisi tarvinnut olla, jotta nämä asiat olisivat kehittyneet?

Millä tavalla arvioit Pito-hankkeen toiminnan vaikuttaneen sosiaaliseen kanssakäymiseen (muiden pajalaisten kanssa, ystävien ja sukulaisten kanssa) osallistumiseen virkistys- ja vapaa-ajan toimintaan, harrastuksiin tai yhteiskunnalliseen toimintaan. Miten huomasit että muutosta oli tapahtunut. Jos ei, mitä asioita olisi tarvinnut olla, jotta nämä asiat olisivat kehittyneet?

Miten Pito-hanke tuki työllistymistäsi/tavoitettasi. Millä tavalla ajattelutapasi muuttui Pito-hankkeen myötä? Mitä vaikutuksia Pito-hankkeen toiminnalla oli omaan toiminnallisuuteesi työnhaussa? Mitä vaikutuksia siihen, miten ajattelet itsestäsi?

Miten Pito-hanke vaikutti elämääsi/työllistymiseesi? Miten tilanteesi muuttui?

Mikä oli merkityksellistä tilanteesi muuttumisessa? Mitkä asiat olisivat auttaneet muutoksen aikaansaamisessa?

Miten tyytyväinen olit elämääsi Pito-hankkeen jälkeen (asteikolla 1 – 5). Paperi asiakkaalle. Halutessasi voit kirjata tyytyväisyyteen tai tyytymättömyyteen vaikuttaneita asioita paperille. Kerro, kun olet valmis.

1. Erittäin tyytymätön
2. Tyytymätön
3. Jonkin verran tyytymätön, mutta jonkin verran tyytyväinen
4. Tyytyväinen
5. Erittäin tyytyväinen

- ✓ Ympyröit kohdan yksi, miksi? Mitä asioita elämästäsi puuttui?
- ✓ Ympyröit kohdan kaksi, miksi? Mitä asioita elämästäsi puuttui? Mikä asia sai sinut ympyröimään kohdan yksi sijaan kohdan 2.
- ✓ Ympyröit kohdan kolme, miksi? Mitkä asiat aiheuttivat tyytymättömyyttä, mitkä asiat tyytyväisyyttä?

Ympyröit kohdan neljä, miksi? Mitkä asiat aiheuttivat tyytyväisyyttä, mitä vielä olisi pitänyt olla, että olisit ympyröinyt kohdan viisi?

- ✓ Ympyröit kohdan viisi, miksi? Mitkä asiat toivat elämääsi tyytyväisyyttä?

VAPAA SANA

Mitä haluaisit vielä sanoa Pito-hankkeesta ja sen vaikutuksista omaan elämääsi

KIITOS HAASTATTELUSTA

SUOSTUMUS TIETOJEN KÄYTTÖÖN OPINNÄYTETYÖSSÄ

Opiskelen Satakunnan Ammattikorkeakoulussa kuntoutuksen ylempää ammattikorkeakoulututkintoa. Teen opintoihin liittyvää opinnäytetyötä, jossa tavoitteenani on selvittää, minkälaisia vaikutuksia Pito-projektissa toteutetulla, tehostetulla työpajatoiminnalla on työttömän identiteettiin.

Käytän haastattelusta muodostuvaa aineistoa ainoastaan tässä opinnäytetyössä, enkä anna sitä kenenkään muun käyttöön. Haastateltavan henkilöllisyys ei tule opinnäytetyössä millään tavalla tunnistetuksi. Säilytän haastatteluaineistoa lukitussa tilassa, muiden ulottumattomissa. Hävitän aineiston kokonaisuudessaan opinnäytetyön valmistuttua.

Suostun haastatteluaineiston käyttöön Päivi Lepistön opinnäytetyössä.

____ / ____ 2015 Kankaanpää

(Allekirjoitus ja nimenselvennys)